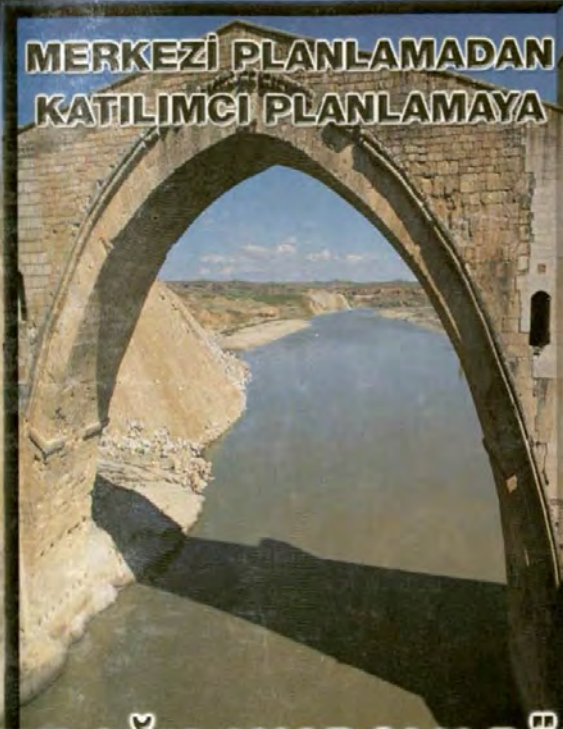

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

MERKEZİ PLANLAMADAN
KATILIMCI PLANLAMAYA

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ KALKINMA PLANI

VİZYON, AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALAR
DEĞERLENDİRME TOPLANTISI

ÇALIŞMA RAPORU 14

27 EYLÜL 2000 - BATMAN

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

**MERKEZİ PLANLAMADAN
KATILIMCI PLANLAMAYA**

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ KALKINMA PLANI

**VİZYON, AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALAR
DEĞERLENDİRME TOPLANTISI**

ÇALIŞMA RAPORU 14

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DÖNÜŞ - AKTİFASYON MERKEZİ	
YER NO	16-A
DEMİRBAŞ NO	4919

27 EYLÜL 2000 - BATMAN

ÖNSÖZ

GAP İdaresi Başkanlığı, "GAP Master Planı"nın yerini alacak, Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı çalışmasını, katılımcı bir süreç içinde başlatmış bulunmaktadır.

Teknisyen olarak hazırlık çalışmasında görev aldığım ve 1989 yılında tamamlanan Master Planı'nın uygulanmaya başlaması üzerinden geçen 10 yıl, Planın sadece güncelleştirilmesi ihtiyacını değil, kapsam ve yaklaşım gibi başka değişiklikleri de gündeme getirmiştir. Son on yılda Dünyanın kalkınmaya bakış açısı ve planlama pratiğinde önemli değişiklikler olmuş ve kalkınmayla ilgili bazı temel kavramlar daha belirleyici konuma gelmiştir

1992 yılında Rio'da yapılan dünya zirvesinde, çevre ve doğal kaynakların korunması konuları ile sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, kalkınma literatüründe ön plana çıkmıştır. Kalkınma kavramı artık salt, kaynakların geliştirilmesi ya da fiziksel yapıların inşasını içermemektedir. Artık sadece sulama ya da tarımsal üretimi arttırmak gündeme gelmemektedir. Kalkınmanın odağına insan yerleştirilmiş ve doğal kaynakların korunması birinci derecede önem kazanmış bulunmaktadır.

Gündem-21 dokümanını üreten ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu, hemen tüm ülkelerin, devlet ve hükümet başkanları tarafından imzalanan Rio Zirvesi'ni takiben, başka konularda da önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. 1994'te Kahire Konferansı "nüfus", 1995'te Pekin Konferansı "cinsiyet dengeli kalkınma" konusundaki yeni ilke ve yaklaşımları belirlemiştir. Kopenhag'daki ilkeler kalkınmada sosyal politikalara ilişkin yeni gündemler saptamıştır. 1996'da İstanbul'daki Habitat II Kent Zirvesi, kalkınmanın ve gelişmenin kentsel bağlamına ilişkin değerleri evrensel boyutlara taşımış ve son olarak da Mart 2000'de Lahey'de gerçekleşen Dünya Su Forumu, kalkınma ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi konusundaki çağdaş yaklaşımları ortaya koymuştur.

Aslında GAP İdaresi, söz konusu bu değişik alanlarda, değişik projeler üretmekteydi. Ancak bu gelişmeler GAP'ın genelinin, bir tür entegre yaklaşım içinde ve ortaya çıkan çağdaş değer ve ilkeler bağlamında gerçekleştirilmesi konusunda İdare'ye önemli bir fırsat sunmuştur. Bir diğer fırsat ise, siyasi karar organının, GAP'ın 2010 yılına kadar tamamlanması talimatıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Böylece yeni plan ilgili tüm kesimlerden sağlanan girdi ve katkılarla, bu talimatın gereğini yerine getirme yolundaki önemli bir adım olarak gerçekleşmiş olacaktır.

Katılımcı bir şekilde yapılmasını esas aldığımız Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı çalışması için tüm GAP Bölgesi illerinde her kesimi yeni planın felsefesi, hedef ve stratejileri ile

---

değişik konulardaki detayları hakkında bilgilendirmek amacıyla ilk etapta 9 ilde bilgilendirme ve beyin fırtınası toplantıları yapıldı. Böylece iş tanımının sonuçlanması ve katılım yöntemlerinin belirlenmesi ile ilgili olarak, tüm paydaşların görüş ve katkıları alındı.

Bu kitap, 27 Eylül 2000 tarihinde Batman Valiliği İl Özel İdaresi Toplantı salonunda yapılan toplantıdaki konuşmaları kapsamaktadır. Ancak katkı ve katılımdan anladığımız bu toplantılarda ortaya konan görüşlerle sınırlı kalmamaktadır. Toplum kesimleri ve onların örgütleri aracılığıyla yapılacak katılım ve katkılar için bir dizi başka yöntem de uygulanmaktadır. Temsil edilemeyen kesimlere doğrudan ulaşma yöntemleri de kullanılarak, katılım en üst düzeyde uygulanmaya çalışılacak ve Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı bu kez aşağıdan yukarıya bir şekilde oluşacak, bu program bütün paydaşlar tarafından çizilmiş şekliyle, uzmanlar tarafından gerçekleştirilmiş ve yine paydaşların onayıyla yürürlüğe girmiş veya siyasi iradeye sunulmuş olacaktır. Bunun önemi Türkiye’de katılımcı planlama anlayışıyla gerçekleştirilen ilk kapsamlı uygulama olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm katılımcıların ortak emeği ve katkısıyla ortaya çıkmakta olan yeni Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı çalışmalarının hazırlık aşamasında olduğu kadar uygulamada da başarılı olmasını diliyorum.

Dr. İ.H.Olcay ÜNVER

GAP İdaresi Başkanı

BATMAN

Haşim ÖÇÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Kamu ve Özel sektör Kuruluşlarının saygıdeğer temsilcileri, yöneticileri, sayın başkanlar, değerli katılımcılar,

GAP Bölge Kalkındırma İdaresi tarafından düzenlenen bilgilendirme toplantılarının ikincisine hoş geldiniz.

Bu toplantının amacı, Bakanlar Kurulunun aldığı bir karar ve GAP Bölge Kalkınma İdaresine verdiği talimat doğrultusunda, idaremiz tarafından hazırlanmakta olan 2002-2010 yıllarını kapsayacak, bir bölge kalkınma planının ilerlemesini sizlere duyurmak ve onlarla ilgili olarak da sizlerin görüşlerinizi belirlemektir.

Bu toplantıyı biraz sonra sunacağım bir gündeme göre izleyip, yürüteceğiz. Ancak biz Ankara'dan plan çalışmasında görevli uzmanlar olarak huzurunuzda geldik. Ben bu grubun içinde bulunan üyeleri sizlere takdim etmek istiyorum. Öncelikle sol tarafımda oturan değerli hocamız, Doç. Dr. Ahmet Saltık, kendisi Sosyal Planlama çalışmalarından sorumlu olan yöneticidir; bunun dışında grubumuzda bulunan Çevre ve Altyapı Grubunda görevli, sayın Rezzan Ergenç arkadaşımız burada, iktisadi Planlama Grubunda görevli Ayşegül Fırlalı burada, onun dışında Kırsal Kalkınma ve Tarım grubunda Hayvancılık konularından sorumlu Prof. Dr. Hazım Gökçen burada. GAP Şanlıurfa Bölge Müdürlüğünde görevli sayın Mehmet Yıldırım burada, bir de basından aramıza katılan sayın İsmet Hazar Dağlı burada. Bu arada planlama çalışmalarında Koordinatörlük görevini üstlenen sayın Vedat Özbilen'in yardımcısı Güneş Hanım da buradalar.

Bizim bu toplantı için düşündüğümüz süre dört saatlik bir süredir. Bu süreyi de şu şekilde kullanmayı düşünüyoruz, önce 14:00-14:45 arasında, ki biraz gecikmeyle başlamış bulunuyoruz, bir açılış ve bilgilendirme konuşmaları için bölümümüz var. Bu bölümümüzde sayın Vali Yardımcımız bir konuşma yapacak; bugün Sayın Valimizi ziyaret ettik, birlikte bu konuyla ilgili düşüncelerimizi sunduk. Kendileri bu toplantıya büyük bir destek verdiklerini ama önceden planlanmış işleri dolayısıyla bize katılmayacaklarını söylediler ve Sayın Vali Yardımcımız Valiliği temsilen burada bulunuyor.

Acaba Belediye Başkanlığından bir temsilci var mı? Maalesef yok, biz bu tür bir konuşma koymuştuk ama bundan sonraki konuşmaya geçebiliriz. Bu konuşma da GAP Bölge Kalkınma Planı Hazırlama ekibinden Sayın Doç. Dr. Ahmet Saltuk, size bu plan çalışmalarımızla ilgili başında itibaren yaptığımız çalışmalar, yaklaşımlarımız, düşüncelerimiz, bulunduğumuz nokta ve bu noktada belirlediğimiz vizyon, amaç, hedef, strateji ve de politikalarla ilgili bir sunuş yapacak. Bunu 14:45'e kadar sürdürüp bilahare 2. oturuma geçip, siz sayın katımcıların görüşlerini tespit etmek istiyoruz. Tabii ki siz bu konuşmaları yaparken, isim ve soyadınızla birlikte unvanınızı da, temsil ettiğiniz kuruluşu da belirtmenizi sizlerden rica ediyoruz.

15:30 civarında yarım saatlik bir ara vereceğiz. Bilahare 16:00'dan itibaren sizlerin görüşlerinizi tespit etmeye devam edeceğiz. Nihayet tüm konuşmalar yapıldıktan sonra belirli sorular bize yöneltilmiş olacak, belirli konularda açıklama ihtiyacını hissetmiş olacağız, ve de onlarla ilgili kısa bir değerlendirme yapıp toplantımızı kapatacağız.

Daha önce de belirttiğim gibi biz burada GAP Bölge Kalkınma Planının, şu anda içinde bulunduğu durum, yani baştan itibaren yapılan çalışmalar ve bu çalışmalarda izlenen yaklaşımlar ve bu yaklaşımlar sonucunda belirlediğimiz amaç, hedef ve stratejileri sizlerle paylaşmak, sizlerin görüşlerine açmak istiyoruz. Tamamen enformal, gayri resmi, bizi sizlerden biri olarak kabul etmenizi sizlerden rica ediyoruz. Bu bazda bilgi alış-verişi yapmak istiyoruz. Biliyorsunuz ki bu plan çalışmamızın ilk aşaması olarak her ilde, GAP dahil 9 ilin her birinde birer bilgilendirme toplantısı yapmıştık, daha işe başlarken. O aşamada huzurunuzda gelip düşüncelerimizi size sunmuş ve de sizlerin plana girmesini istediğiniz konular, görüşler nedir, bunların tespitini yapmıştık işte sizin bu değerli görüşleriniz bizim çalışmalarımıza baz oluşturdu. Bunları hatırlarsanız o toplantıda banda da kaydedilmişti, bunlar da çözüldü ve de kitap halinde yayınlandı. Ayrıca GAP Bölge Kalkınma İdaresi katılımcı bir yaklaşımla bunu hazırladığı için her aşamada, her araçla sizlerin görüşleriniz sunmak ve sizlerden yönlendirme ve fikir almak bakımından bu araçlardan bir tanesi olarak da bir web sayfası açtık. Bu web sayfasında da tüm bu çalışmalar ve çalışmalarla üretilen belgeler sizlerin görüşlerine sunuluyor. Dolayısıyla baştaki ilk toplantımızdaki görüşlerimizden ayrılmadık; bu planı kesinlikle katılımcı bir yaklaşımla, yani sizlerin görüşlerini alarak yapmak istiyoruz, bu toplantı da bu amaca hitap eden bir aşama olarak değerlendirilebilir. Bu vesileyle ben bu toplantıya katıldığınız için, herkese teşekkür ediyorum. Ben kendimi henüz takdim etmedim, ben Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubunda görevliyim, ismim Haşim Ögüt.

Sayın Valim, uygun görürseniz açılıştan hemen sonraki ikinci bölüme, bilgilendirme konuşmalarına geçelim ve bu noktada Sayın Vali Yardımcımızı konuşmaya davet ediyorum, buyurun efendim:

Ziver ÖZDEMİR- (Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı)

Teşekkür ederim, öncelikle Ankara'dan gelen Sayın eski Müsteşar yardımcılardan Haşim Öğüt Bey'e, Sayın Hocam Ahmet Bey'e ve beraberindeki arkadaşlara hoş geldiniz diyorum. Birincisini geçtiğimiz Mayıs ayında yaptığımız GAP Master Planı Revize Çalışmasının İkinci Etapıyla ilgili olarak yaptığımız toplantıya hoş geldiniz.

Biz her ne kadar katılımcı plan desek de, herhalde yine plan mantığı gereği devlet orijinli olduğu için ne yazık ki karşımızda yine devlet memurları var. Sivil Toplum Örgütlerini, Halkı, Kitleleri temsil eden kişileri ne yazık ki bu toplantıda göremedik. Kalkınma bugünden yarına gerçekleşecek bir olgu değil, kalkınma tek taraflı sadece toplumu ilgilendiren herhangi bir sorunun çözülmesi değildir. Kalkınma, öncelikle, sürdürülebilir olmalı, insanların refahını ön planda tutmalı ve sürekli ivme kaydeden bir süreç olmalıdır. Ama onun orijininde odağında mutlaka insan olmalı. İnsan düşünülmesi, çünkü insansız hiçbir şey olmaz. Bugün teknoloji devrimini yaşadığımız çağımızda ağızımız birçok teknolojik harikayı, gelişmeyi seyrediyoruz. Bilgisayarımızın karşısına oturup internete bağlandığımız zamanlarda dünyadan ayrı sanal bir ortamda korkunç bir hızla iletişim içersine giriyoruz. Artık globalleşen, küreselleşen dünyada duvarların, sınırların hiçbir önemi yok, yeter ki insanoğlu azmini, gayretini, enerjisini daha iyiye daha güzele ulaşmak için harcasın.

Değerli katılımcılar, değerli mesai arkadaşlarım,

GAP; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kuruluşunu ve Atatürk'ün yaptığı devrimleri hariç tutarsak, Türk tarihinin en önemli projesidir. Sadece bu Türkiye için değil, bütün dünyayı göz önünde bulundurduğumuz zaman, büyüklük, hitap ettiği alan itibarıyla, dünyanın ikinci büyük projesi; harcanan finans kaynakları itibarıyla, dünyanın altıncı büyük projesi. Daha sayabileceğim, belki rakamlarda altıncı yedinci ya da ikinci üçüncü farklılığı olabilir ama; devasa bir proje. Hemen hemen kendi öz kaynaklarıyla gerçekleştirilen, her ne kadar ilk çıkışında sulama amaçlı, Türkiye'nin sularını disipline etmek, tarıma kazandırmak ve sulu tarımı geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla oluşturulan, başlatılan bir proje ise de; kapsamı itibarıyla şu anda toplumun her alanını ilgilendiren noktaya gelmiş durumdadır. Çünkü bir toplumun kalkınması sadece tarımın, sanayinin gelişmesiyle olmaz. Elbette bu alanlarda ihtisaslaşmak, bu alanlara kaynak sarf etmek, kaynak ayırmak, bu konulardaki olanakları insanlığın hizmetine sunmak gerekir. Fakat insanı ilgilendiren sosyal kültürel; kısacası her konuda kalkınmanın izlerini görmek mümkündür. Ben daha fazla sözlerimi uzatmak istemiyorum ama konuşmamın başında da belirttiğim gibi; burada devleti temsil eden memurlar haricinde halkı ve de çeşitli örgütleri temsil eden insanları da görmek isterdik. Yine kendimiz çalıp kendimiz oynayacağız diye düşünüyoruz ama belki başka bir şekilde yankısını bulur ve de insanlar tepkilerini dile getirir.

Haşim Bey de ifade ettiler: en azından 100'ün üzerinde Internet Cafe'nin bulunduğu Batman'da, insanlar diğer şeylerden vakit ayırıp bu web sayfasına da girip GAP ile ilgili, GAP Projesi ile ilgili Batman'da neler oluyor diye merak edip, bakarlar ve de bilgilenebilirler. Ben öncelikle Ankara'dan katılan tüm misafirlere yapacakları katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın Batman için ve de herkes için daha iyi ve daha faydalı sonuçlar sunmasını temenni ediyorum ve saygılarımı sunuyorum.

Haşim ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz Sayın Vali. Şimdi gündemimize göre ayrıntılı bir takdim yapmak üzere Sayın Ahmet Saltık'ı takdim yapmak üzere konuşmaya davet ediyorum.

Ahmet SALTIK- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi)

Sayın Valim, değerli katılımcılar,

Ben yarım saat kadar bir süre içinde sizlere üç ayı aşan bir süre zarfında GAP Planlama Heyeti'nin, Grupları'nın ulaştığı sonuçları özetlemeye çalışacağım. Bu Plan esasen geçen yıl tamamlanması gereken bir plan idi. Fakat yaklaşımdaki niteliklerden dolayı, herhangi bir şirkete havale edilemeyecek kadar önemli bulunduğu ve katılıma son derece önemi verilmesi gereken bir faaliyet olduğundan, biraz zaman aldı. Plan, Haşim Ögüt Bey'in de belirttiği gibi, Bakanlar Kurulu'nun GAP'ın 2010 yılında bitirilmesi kararına uygun olarak GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin biraz sonra açıklayacağımız yeni bir anlayışla, yeni bir plan yaklaşımını öngörüyor.

Planlama ekibi, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'ne bağlı olarak, proje koordinatörleri ve o koordinatörlere bağlı olan bir danışmanlar grubu ve bu danışmanlarla birlikte çalışan 5 temel gruptan oluşuyor. 1. Grup Bölgesel Kalkınma Grubu, 2. İktisadi Planlama ve Finansman Modelleri konusunda çalışan Grup, Sosyal Planlama, Tarımsal ve Kırsal Kalkınma, İletişim, Altyapı ve Çevre Gruplarından oluşuyor.

İş akımına bakıldığında, bu tahtaya ya da perdeye yansıdığı şekliyle de algılayabileceğimiz gibi, GAP Planı belirli uluslararası gelişmeleri ve ayrıca ulusal planları da dikkate almak suretiyle, katılımcı bir yöntemle gelecek 10 yılını çok faktörlü planlamayı hedefliyor. Diğer bir deyişle, plan her plan gibi uygulanmak için yapılmaktadır ve uygulanabilirliğini sağlamak için de ulusal planlarla belirli bir şekilde örtüşmesi ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alması gerekmektedir. Bu anlayışla iş akımı ve çalışmalar başlatılmıştır. Her planda olduğu gibi bu planda da bir vizyon, bir hayal unsuru hiç kuşkusuz vardır. Bu planı hazırlarken, çeşitli kademelerde yapılan görüşler, bütün illerden alınan izlenimler dikkate alınarak önce bölgenin uzun vadeli refahını, sosyal ve ekonomik refah düzeyini arttırmayı, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını gi-

---

dermeyi, fakat bölgenin kendi içerisindeki farklılıklarını da gidermeyi, herkese, bütün ihtiyacı olanlara ekonomik aktivitelere katılma fırsatının tanıdığı, kaynakların; hem insan hem de doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanıldığı, verimlilik ve istihdamın arttığı ulusal ekonomiyle birleşmiş dışa açık demokratik bir toplumsal yapı, güçlü, donanımlı, eğitilmiş bireyler ve sürdürülebilir bir büyümeyi önümüze bir vizyon olarak koyduk. Hayalimiz, uzun vadede ulaşmak istediğimiz hedefimiz budur.

Genel amaç, katılımcılık yaklaşımı ile bölgedeki tüm insanların yaşam niteliğini yükseltmek ve bunu sürdürülebilir kılmaktır. Temel ilke ve stratejilere gelince, bunları da şu şekilde özetlemek mümkün: Avrupa Birliği Normları ve Bölgesel Kalkınma Politikaları, Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri, diğer uluslararası yükümlülüklerle uyum sağlamayı, biraz önce belirttiğim gibi, amaç edinen ve ayrıca 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 2023 Perspektifinin temel ilke ve politikalarını genelde dikkate alan bir plandır. Bölgenin kalkınmasında, burada da görüldüğü gibi temel iki ilke, katılımcılık ve sürdürülebilirlik. Katılımcılık daha önce de sizlerle tartışıldığı gibi çok fazla telaffuz ettiğimiz, fakat uygulamada yetersiz kaldığımız bir ilkedir. Buna rağmen katılımcılığı sağlayamayan bir planlamanın da uygulama şansının çok düşük olacağı bilincinde de hareket ederek, birinci, temel ilke olarak katılımcılığı, ikincisi de yapılan işlerin sürdürülebilirliğini dikkate alırız. Sürdürülebilirliği çok çeşitli şekillerde tanımlayabiliriz fakat hem doğal hem de insan kaynaklarının plan ve projelerle programlar tamamlandıktan sonra da özellikle yöresel halk, yöresel yetkililer tarafından üstlenilerek sürdürülebilmesi şeklinde anlıyoruz. Burada, dikkat ederkeniz insan unsuru, kalkınmanın hedefidir. İnsanı hedef almayan bir kalkınmanın düşünülmesi gerekir. İnsani kalkınma deyince de, olaya salt ekonomik büyüme açısından değil toplumsal, kültürel gelişme ve de mekansal ve çevreye önem veren bir gelişme olarak; bütüncül bir yaklaşımla konuya bakılmaktadır.

Kuşkusuz ulusal pazarla bütünleşmemiş yerel pazarın canlandırılmadığı bir kalkınmadan da bahsetmek mümkün değil. Bu nedenle mümkün olduğunca rasyonel işleyen bir Pazar ekonomisi, yerel pazarın canlandırılması ve ulusal pazarla bütünleşmesi de planın ana unsurları arasında yer alıyor. Rasyonel pazarlama serbest piyasa ekonomisinde belki mekanik bir şekilde açıklanması zor bir hedeftir ama yine de toplumun farklı grupları piyasaya dönük olarak aktiviteleri kontrol ettiği süreçte, mümkün olduğunca serbest piyasa ekonomisinin kurallarının da rasyonel işleminin mümkün olduğuna da inanıyoruz.

Kalkınma konusu her zaman serbest piyasa ekonomisinin kurallarına bırakılamayacak kadar hassas bir konu. Özellikle gerice yörelerde, pazarın çözüm üretmediği alanlarda kamu inisiyatifine öncelik vermek ve burada özellikle daha sonra ele alacağımız ve kalkınmaya en fazla ihtiyaç olan yörelere ve hedef gruplara yönelik kamu inisiyatifini de kullanmak kaçınılmaz olacaktır.

Sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için üç sac ayağından bahsedilebilir. 1.'si beşeri kaynakların, 2.'si doğal kaynakların ve 3.sü de ekonominin güçlendirilmesi. Bu kaynakların ancak birbirile uyumlu ve birbirini destekleyici tamamlayıcı bir şekilde geliştirilmesi esastır, ilkedir. Beşeri kaynakları, beşeri kaynakları ya da ekonomik kaynakları güçlendireceğiz diye, doğal kaynakları aşırı yormak uzun vadede kalkınmayı sürdürülebilir kılmada bir engel teşkil edebileceğinin bilincinde davranmamız gerekmekte, dolayısıyla bu üç unsurun uyum içerisinde gelişmesi gerekmektedir. Ve de bu çerçevede de çağdaş kurumsal yapıların oluşturulması, hedef grupların desteklenmesi, özellikle kaynakları kullanan farklı hedef grupların desteklenmesi ve bunlar için yasal düzenlemeler dahil, gereken düzenleme ve yönlendirilmenin yapılması gerekmektedir. Plan bunu dikkate almaktadır.

Burada çevre boyutunu dikkate alan mekansal yapıyla Pazar ekonomisi arasında bir karşılıklı etkileşim dikkate alınmaktadır. Modelde, plan modellerinde bu olaya önem verilmektedir. Mekansal yapıyla Pazar ekonomisinin ilişkisi demek, daha sonra bununla bağlantılı olarak tekrar göreceğimiz gibi, belirli üretim ve hizmetlere yönelik oluşumları belirli mekanlarda gruplayarak, toplayarak pazarla daha sağlıklı bir entegrasyonun kurulması ama bunun da çevre boyutunu dikkate alarak yapılmasını, planlama grubu öngörmektedir.

Her planın belirli kaynak gereksinimi vardır ve yapılan tartışmalarda da bize sık sık "Siz bu planı hangi kaynakla uygulayacaksınız?" diye haklı olarak sormaktadırlar. Fakat hiçbir grup önce kaynağı sağlayalım sonra ona göre plan yapalım diye yola çıkamaz. Burada kaynaklarla hedefler arasında birbirini destekleyen ve besleyen bir ilişkiden söz edilebilir. En azından bu aşamada kendi ulusal kaynaklarımızı; kamu kaynakları ve kamu dışı yerel ulusal olanakları ve ayrıca uluslararası olanakları da böyle bir plan anlayışıyla harekete geçireceğimizi temel varsayım olarak kabul ettiğimizi söyleyebilirim. Ve bunlara uygun olarak da modeller üretmek.

Acil istihdam projeleri GAP Bölgesinde son derece önemlidir. Temel sorunlar arasında istihdam zaten yer almakta, işsizlik oranı son derece yüksek, bazı illerimizde aktif nüfusun yarısına varan bir oranda işsizlik yaşanmakta, çalışabilir nüfus için bu oran % 70'lere kadar çıkmaktadır. Dolayısıyla burada acil istihdam projelerinden, ulusal serveti koruyup geliştirmek, beşeri kaynakları ekonomik aktiviteye kısa vadede hızlı bir şekilde katılımını sağlamak için uygulamalar yapmayı öngörüyoruz. Bunların nasıl olduğunu daha sonra tartışabilir, detaylara inebiliriz.

Planın genel ilke ve amaçlarından sonra biraz daha somut düzeydeki amaçlarına bakacak olursak: 1.amaç; biraz önce de belirtildiği gibi sürdürülebilir bir büyüme ve gelişmenin altyapısını oluşturmak. Burada fiziki, iktisadi ve beşeri altyapının güçlendirilmesi kuşkusuz söz konusudur. Ve sürdürülebilir büyüme ve gelişme altyapısını oluşturulmayı da, hem fiziki yatırımlar hem iktisadi ve beşeri altyapı olarak plan dikkate alıyor.

2. amaç; bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farkını azaltmaktır. Gelir ve refah düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi. Daha önce de belirttiğimiz gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sadece diğer bölgelerle değil, bir Marmara Bölgesiyle bir Ege, bir Akdeniz'le değil ama bölgenin kendi içinde de ciddi farklılıklar gösterdiği ortada. Örneğin Gaziantep'in, yer aldığı coğrafya ile Şırnak ile Batman'ın aynı gelişmişlik düzeyinde olduğu söylenemez.

3. amaç; Pazar ekonomisini geliştirecek önlemler almak, ve ulusal pazarla bütünleşmeyi sağlamak. Rekabetçi Pazar ekonomisi kaçınılmaz, yani şimdiye kadar dış ya da ulusal desteklerle, genel bütçeden desteklerle yürüyen ekonomik aktivitelerin bundan sonra dış dünya ile daha rekabetçi, tutarlı bir şekilde kaliteye, üretime ve üretkenliğe önem veren bir yaklaşımla sürdürülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Pazar ile olan ilişkiler ve bütünleşme ancak bu söylemiş olduğumuz faktörlerin yerine gelmesiyle gerçekleşebilir.

4. amaç; kamu ve özel kesim işbirliğini güçlendirmek ve yerel girişimciliği desteklemek. GAP Bölgesinde özellikle yerel girişimcilik konusunda bazı toplumsal yapıdan kaynaklanan, yanlış uygulamalardan, üretilen yanlış modellerden kaynaklanan engeller vardır. GAP Bölgesinde yaşayan insanların çoğunun önünde yanlış modeller vardır. Örneğin Batman'da, Batman Ticaret ve Sanayi Odası Başkanının belirttiği gibi, teşvikler son 10 yılda 400-500 projeye sağlanmıştı ama teşvik sağlanan bu projelerden maalesef ayakta duran sadece 1-2 tanesidir. Dolayısıyla yanlış adreslere, yanlış alanlara ve de yanlış kişilere yatırımlar yapılmaktadır. Bu da gerçekten girişimci olan insanların girişimcilik motivasyonunu kısılabilmektedir. Amaçlardan bir tanesi olarak da burada kamu, özel ve yerel girişimciliğin karşılıklı ilişkileri içerisinde ele alınmasının bir amaç olarak ortaya koyulduğunu görüyoruz.

5. amaç; su, toprak ve biyolojik kaynakların verimli ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır. Burada daha önce söylediğimiz gibi doğal kaynaklar, sürdürülebilir kalkınma ancak beşeri, ekonomik ve doğal kaynaklar üçlüsünün karşılıklı ilişkileri içerisinde, birbirini tamamlayıcı ve birbirlerini güçlendirici şekilde kullanılması söz konusudur.

Burada da daha somut bir amaç olarak özellikle suyun, toprağın ve biyolojik kaynakların hem verimli hem de sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir derken bugünkü ihtiyaçlarımıza cevap verebildiği gibi gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da gözeten bir şekilde kullanımı amaçlanmaktadır.

6. amaç; gıda güvenliği ve de güvenilirliğini sağlamaktır. Burada önce karın doyurmak, kuşkusuz, fakat karımızı ne ile doyurduğumuz. Yani yiyeceğimizin ve gıdamızın kalitesi de dikkate alınmaktadır. Yani sadece burada kantitatif değil kalitatif bir amaç da hedeflenmektedir.

7. amaç; dezavantajlı diye nitelendirilen grupların kaynaklara erişilir ve kararlara katılımını kolaylaştırmak, bu bölgede, özellikle sosyal planlama grubunun son derece hassasiyetle üzerinde durduğu konulardan bir tanesidir. Dezavantajlı gruplar derken; toplumsal kararlarda ,politik

yapılarda ve kaynak tahsislerinde sesi çıkmayan, sayısal olarak çoğunluğu oluşturmalarına rağmen etkinliği ona paralel olarak olmayan; topraksızların, işsizlerin, gençlerin, kadınların kalkınmadaki rollerini daha etkin kılma ve kararlarda kendilerinin de sesinin duyulmasına olanak tanımak gibi bir amaç öngörülmekte. Çünkü yapılan araştırmalar, bizim gözlem ve araştırmalarımız da şunu açıkça ortaya koyuyor ki özellikle bazı kesimlerin temel hizmetlere ulaşmada, erişimde bazı kesimlere göre daha dezavantajlı, daha güçsüz bir konumda oldukları ortaya çıkıyor. Bunu dikkate almayan bir bölgesel kalkınma planının da bölgesel düzeyde bir kalkınma niteliği taşıyamayacağını bilincinde davranarak, 7. amaç olarak plan bunu öngörüyor.

8. amaç; cinsiyetle ilgili toplumsal gelişme sürecini güçlendirmek. Kadın bu bölgede özellikle kırsal alanda son derece aktif, iş yükü son derece fazla olan, gerek aile gerek toplum içindeki toplumsal rolü ve işlevi erkeğe göre hatta iki üç kat fazla olan bir özellik taşıyor fakat bu işgücüne, iş yüküne, bu işlev ve rollerine rağmen toplumdaki konumu, aile ve toplumdaki kararları etkileme düzeyi son derece düşüktür. Dolayısıyla burada cinsiyetle ilgili toplumsal gelişme sürecini güçlendirmek derken, tabii ki erkeği de dışlamıyoruz ama kadını özellikle ön plana çıkaran bir yaklaşım da toplumsal yapıda, kararlarda ve süreçlerde kadının rolünü etkin kılıcı sağlık, eğitim vb kültürel önlemleri amaç olarak özellikle üretilebildiğini görüyoruz planda.

9. amaç; yerel inisiyatifler öncülüğünde kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi için insan kaynaklarını geliştirmek. Genellikle GAP Bölgesinde daha çok merkezi yapılar ve geleneksel aşiret ilişkilerinden kaynaklanan yapılar egemendir. Oysa kalkınma ve demokrasinin tabanında gelişmesi kesinlikle yerel örgütlerin, inisiyatiflerin ön plana çıkarılması yerelliklerin ön plana çıkarılmasını gerektirmektedir. Sadece bölgesel düzeyde değil, o bölge içerisindeki yerelliklerin dahi ön plana çıkarılması gerekmektedir. Dolayısıyla burada yerel, tabandan kaynaklanan girişimlerin yollarının açılması ve bununla yetinmeyip bu inisiyatiflerin güçlendirilmesine yönelik bazı amaçlar öngörüyor plan. Örneğin birçok dernek, vakıf yani sivil toplum örgütüne sahip olabilirsiniz fakat bu yapıların iş yapılanmalarının hedeflerini elde etmede yeterli yetkinliği yoksa, idari, mali, yönetim açısından, hiç kuşkusuz, burada bir kapasite güçlendirme sorunu var demektir. Ve de plan bu konu üzerinde de ciddiyetle duruyor.

10. amaç; örgün ve yaygın eğitim olanaklarını arttırmak. Bugün Sayın Valimizle olan görüşmemizde de ortaya çıktı, başka toplantılarda da çok açıkça ortaya çıktı. Özetle şu söylenebilir, bu yörede temel sorunlardan bir tanesi eğitim diğeri de istihdam deniyor. Dolayısıyla eğitim son derece önemli fakat eğitimi burada sadece okuma yazma, ya da sadece örgün eğitim olarak değil, eğitimi aynı zamanda bir tarımsal yayın, bir sağlık, bir simultasyon konusunda yani insanların toplumsal, ekonomik yaşamlarınada kullanabileceği bilgi ve becerilerle donatılması olarak da anlamaya çalışıyoruz, esas olan budur. Eğitimin işlevselleştirilmesi gerekiyor. İşlevsel olmayan bilgiye zaten halk da ilgi duymuyor. Dolayısıyla eğitimi salt örgün eğitim değil, yani zorunlu eğitim değil, bunun ötesinde, bir yaygın hizmetleri ağı olarak da düşünüyor plan.

11. amaç; sağlık standartlarını yükseltmek, hiç söylemeye bile gerek yok, bu bölgede sağlık göstergeleri açısından diğer bölgelere göre dezavantajlı bir konum vardır ve bunun için de gerçekten katılımcı olduğuna inandığımız bizzat bu yörede bu problemlerle içiçe olan halkla doğrudan, birebir temas içinde olan Tabipler Odası ile işbirliği yapıyoruz ve önerileri gerek fiziki yatırımlara ilişkin olsun gerekse sağlık konusunda sosyolojik önlemleri olsun, plan; ciddi bir şekilde ele almayı ayrı bir amaç olarak benimsiyor.

12. amaç; kalkınma ve toplumsal bütünleşme sürecinde kültürel birikimden yararlanma. Bu bölge ilk uygulamaların beşiğidir ve birçok uygarlığın üstüste gelip geçtiği bir bölgede yaşıyoruz. Bu kültürel bir zenginliktir. Önemli olan bu zenginliği bir kalkınma dinamiği olarak kullanabilmektir. Bu konuda şimdiye kadar çok başarılı olduğumuz söylenemez. Umarım bundan sonra bu değerlere daha fazla önem verilecektir ve bütünleşme sürecinde bunları farklı bir unsur olarak göz önünde tutmayı amaçlıyor plan.

13. amaç; Mekan Organizasyonunu İşlevsel kılmakla ilgili olan içerik de şudur: son yıllarda bu bölgemizde resmi rakamlara göre 3500'e varan küçük büyük yerleşimlerdeki halk mekansal olarak yer değiştirmiştir, yeni toplulaşturmalar meydana gelmiştir. Toplam olarak yerleşim sayısı 9000 iken, bugün bu sayının 5500'e indiğini söyleyebiliriz. Bu durum negatif bir unsur olmakla beraber diğer bir açıdan da pozitif bir unsur olarak da değerlendirilebilir. Mekansal yığılmalardan ekonomik ve toplumsal çıkarım sağlamak demek buna göre önlemleri almak, örneğin üretim organizasyonlarını buna göre yapmak, daha sonra vakit olursa ki olacaktır, tartışırız.

14. amaç; Ağ sistemleri denilen Batı dillerinde network olarak ifade edilen ağ sistemlerini kurmak ve güçlendirmek yoluyla kıır kent bağlamının işlevsel bütünlüğünü sağlamak. Genellikle görece az gelişmiş yörelerde, özellikle kent yerleşimlerinden uzak yerlerde, kent kültürü ile ve ulusal pazarla yeterli sıklıkta bir ilişki kurulamadığı ve bunun da kalkınmada engelleyici bir unsur oluşturduğđu görülüyor. Burada kastedilen amaç kent kıır bütünlüğünü sağlamak için her türlü fiziki, kültürel, ekonomik, ticari ağları, ilişkileri, bilgi akışını daha dikkatli bir şekilde daha işlevsel kılmak kastediliyor.

15. amaç; çevre ve kalkınmayı bütünleştiren bir çevre yönetim sistemi oluşturmak yani burada da çevre boyutunun hem ekonomik hem de sosyal kararla bütünlleştirilmesi amaçlanıyor.

Çevreye önem vermeyen bir kalkınma, artık bütün dünyada da artık kanıtlandı; bazı uluslararası anlaşmalara da imza koyan bizim ülkemiz için de bir taahhüt haline dönüştü. Genel anlamda de özel anlamda da daha bölgesel anlamda da çevre yönetim sistemlerini oluşturmaktır. Bunlar olabilir fakat bunları işlevsel kılmalı.

16. amaç; tarih ve kültür varlıklarını korumak, kurtarmak ve değerlendirmek, bunu da artık açıkça telaffuz etmek lazım: geçmişte gerektiği şekilde özen gösteremediğimiz alanlardan birisi de budur. Ve bugün bazı konularda başımıza gelenleri biliyoruz. Bu konu tarih ve kültür varlık-

ları salt bu bölgenin mirası değildir, bu bölgeye ve de bu bölge dolayısıyla ülkemize ve dünyaya mirastır. Bunların korunması için tarih ve kültürel varlıkların korunması için plan ve programlarımıza önceden bunları dahil etmemiz gerekiyor. Bu nedenle ayrı bir amaç olarak ayırılmaması bakımından ortak bir karara vardı planlama grupları.

Yeni plandan öncelikle beklenenler; ekonomik yapıda bir değişim sürecinin daha farklı bir değişim süreci ki bu da kendi kendini tekrarlayan değil; üreten ve çoğaltan bir değişim sürecinin başlamasıdır. Bölge toplumunun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bunda kastedilen karnımı doyurma hava alma ve su içme değil, yaşamın bir kalitesi vardır insan olmanın kültürel ve toplumsal boyutları vardır tüm bu boyutlarla yaşam kalitesini yükseltmek, bölgeyle ulusal ölçekteki göstergeler arasındaki farklılıkları azaltmak, kuşkusuz hepimizin ulaşmak istediği hedeftir. Bölge içi ve dışı özel kaynaklarının katkısının sağlanması ki bu da bir alt hedef olarak düşünülebilir; insani, katılımcı, demokratik yaklaşım, tüm dünyada çok konuşulan ve itibar gören belki de o ölçüde pratiğe geçirilemeyen bir ideal ama bu ideallerimizle bölge içi ve dışı tüm kaynaklarımızın harekete geçirilmesinin daha kolay olacağını tahmin ediyorum ve de neticede son derece önemli olan istihdam olanaklarının artması ki bu da bizim temel beklentilerimizden biridir. Özet bu şekilde, fazla bir yorum yapmadan ancak bu kadar yapılabilir. Sayın Başkanım tartışmalar varsa onlara geçebiliriz, teşekkür ederim.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Sayın Saltık'a çok teşekkür ederiz, çok ayrıntılı bir takdimi oldu. Şimdi bu çalışmayı birkaç başlık altında özetlersek: 1989 yılında o zamanki hükümetimiz bir GAP Master Planı hazırladı. Aslında 1960 yıllarda gelişen GAP'taki toprak ve su kaynaklarının harekete geçirilmesi ve bununla da bir bölgesel kalkınma amacına ulaşılması gibi bir fikir vardı. Bu fikrin gelişmesi şeklinde plana yansdı ve bu plan buna göre hazırlandı ama planın uygulandığı son 10 yıllık döneme baktığımızda gerçekleştirmelerde pek de arzu edilmeyen noktada olduğumuzu görüyoruz. Örneğin: enerji yatırımlarında yatırım masrafları itibarıyla %75'lik bir harcama var. Toplam olarak 32 milyar dolarlık bütçe öngörülmüş ama bunun %44'ü şimdiye kadar kullanılmış. Böyle bir yatırım yapılmış ama bu yatırımın sektörlere dağılımına baktığımız zaman gelir getirici, refah artırıcı, bölge insanına yarar getirici faaliyetlerde ki bunlarda Master Planın da esas temeli teşkil eden sulama projeleri öne çıkıyor, onlarda da gerçekleşmenin %12.8 olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bir hızlandırmaya ihtiyaç var, bu planın öngörülerinin yerine getirilmesi için yatırımlarda bir hızlandırmaya ihtiyaç vardır.

Ama bugünkü geldiğimiz noktada, sizlerin de bize verdiğiniz yönlendirmelerle ortaya çıkan durum: o plan aslında bölgesel kalkınma terminolojisi açısından yetersizliklerle dolu. İnsanı öne çıkarmamış, sürdürülebilirliğe çok da büyük önem vermemiş, özel sektörü pek dikkate almamış, kamu kurumlarının yatırımlarını planlayan ve onlara yön veren bir rehber belge olarak ortaya

çıkımsı, ama bugün sizler de bize onu söylediniz 'Kalkınmada kavramlar değişti.' Bu sürdürülebilirlik, katılımcılık, özel sektörün öne çıkması gibi yaklaşımlar öne çıktı. 'Bunları önümüzdeki dönemde görmek istiyoruz.' Bunu hem siz söylediniz, hem de biz aynı düşüncede olduğumuzu söyledik. Bu yaklaşımlarla yönlendirilen plan çalışmaları, Sayın Saltık'ın da söylediği gibi amaç, hedef, stratejiler ve politikalara bağlandı. Sayın Saltık'ın yaptığı sunuş, daha önce kitapçıklar halinde sizlere sunuldu.

Size sormak istediğimiz sorulardan bir tanesi de "Politikalar etkin midir, değil midir?" Amaçlar isabetli olarak seçilmiş midir? Daha önce belirttiğim bir bölge kalkınma modern, çağdaş düşüncelerle hazırlanacak ve uygulanacak bir plan için uygun amaçlar mıdır? Bölgenin ihtiyaçlarını da dikkate alarak siz elbette bu amaçlar uygundur, değildir, şunların da ilave edilmesi gerekir diyeceksiniz. 2. olarak az önce söylediğim konu, bu amaçlara ulaşmada belirlenen politikalar isabetli midir? Bu amaçlarla politikalar yanında bir de bizim hedeflerimiz var. Bölgeyi 10 sene sonra belirli kalkınma parametrelerinde nerelere götürmek istiyoruz. Onları da o belgede yazdık. Dolayısıyla sizler yaptığımız konuşmalarda bize yararlı bilgiler vereceksiniz, bizi yönlendireceksiniz, fakat eğer bu bazda görüşlerinizi bildirirseniz bizim çalışmalarımıza çok büyük katkıda bulunacaksınız. Sizin önünüzdeki belgede yazılı ve az önce Sayın Saltık'ın da takdiminde ayrıntılı bir şekilde izah ettiği amaçlar, hedefler, stratejiler, politikalar, bunlar isabetli midir? Bunlar arasındaki uyum sağlanabilmiş midir? Yeni amaçlara yeni politikalara ihtiyaç var mıdır? Bunları sizden öğrenmek istiyoruz. Size ayrıca bir de soru formu, anket formu dağıttık. Orada da yazılı olarak da bu amaçlar içinde bir öncelik sıralaması yapabileceksiniz, hangi amaçların ilk üç sırayı alması uygundur? gibi bir soru var, örneğin, onu cevaplandırabilirsiniz. Ona tekrar döndüğümüzde ayrıca değerlendireceğiz. Fakat şunu da tekrar belirtmek istiyorum ki, biz sizlerin görüşlerini tespit etmeden bunlara nihai şekli vermeyeceğiz. Bu yüzden bize lütfen bu konuda yardımcı olun, daha önce de belirttiğim gibi Sayın Vali'nin de izniyle, bir sohbet havası içerisinde, açıkça görüşlerinizi bize bildirin, biz bunları kaydedeceğiz ve Ankara'ya döndüğümüzde değerlendireceğiz. Bugün sadece Batman'da toplantı düzenlenmiyor, biz üç grup olarak ayrıldık bu planı hazırlayan ekip olarak, bugün Batman dışında iki GAP ilinde de toplantı düzenleniyor, yarın da düzenlenecek, öbür gün de düzenlenecek. Yani 9 ili kapsayan il toplantıları bu hafta yapılıyor. Ama biz daha önce Ankara'da Bakanlıklar'ın yetkililerini, Sivil Toplum Kuruluşları ve Özel Sektör yetkilileri ile Üniversite'den seçkin temsilcileri çağırdık ve onlara da böyle bir sunuş yaptık ve onların da görüşlerini tespit ettik.

Dolayısıyla biz artık bu amaçlar setimizi politikalarıyla beraber nihai noktaya götürmeye başlıyoruz bu noktada sizlerin katkılarını bekliyoruz. Bu bölüme geçiyoruz lütfen söz alan katılımcı ismini soyadını ve ünvanını bize bildirsin ve mikrofonu konuşsun çünkü kaydediliyor.

Evet bu bölümde söz almak isteyenler,

Erdal ÖZER- (Tarım İl Müdürü)

Sayın Başkan, Sayın Valim, Değerli katılımcılar; 1989 yılında hazırlanarak programa sunulmuş olan, GAP Master Planı ile entegre Kalkınma Planı düşünülmüş olmakla birlikte yöre halkının yaşam kalitesini, sosyal, ekonomik ve kültürel ve çevresel açıdan arttırmayı sağlayamamıştır. Hazırlanacak olan yeni GAP Master Planının hayat standartlarının iyileştirilmesine yönelik olarak yapılması hedeflenmeli, bu master plan çerçevesinde her il, ilçe, köy ve mezralarının kaynaklarının araştırılması yapılarak, o ilin ekonomik fizibilitesinin çıkarılması sağlanmalıdır. Gerek sosyalist, gerek kapitalist ve gerekse bizim gibi demokrasiyle idare edilen ülkelerde, çiftçilikle istigal eden herkes istediği ürünü üretme serbestliği içinde bir lükse sahip değildir. Dünyanın küreselleştiği bu asırda bizim de şapkamızı önümüze koymamız gerekir. Neyi üreteceğimizi, hangi kaynaklarımızı en ekonomik şekilde kullanabileceğimizin plan ve programını yapmalıyız ki küreselleşme içinde yerimizi alabilelim. Pazarlayamayacağımız ürünün fazlasını üretmek gibi bir gaflet ve delalet içinde bulunmaktansa ülkenin neye ve hangi ürüne ihtiyaç varsa plan ve program dahilinde onu üretelim.

Ucuz politikalar yaparak her yıl bir Kıbrıs adası kadar olan topraklarımızın suyla akıp gitmesine bu ulusun fertleri olarak karşı çıkmalıyız. Havza geliştirmeleri projeleri ile toprak kaybını önleyecek politikaları üretmenin yanında hızlı bir şekilde ağaçlandırma ve orman yapımına gitmeliyiz. Akarsularımızı zaptırap altına alarak ekonomik kullanımın çarelerini bulmalıyız ki barajlarımızın da ekonomik ömrünü uzatalım. Daha açıkçası GAP'ın suyunda boğulmamalıyız. Bu topraklar bize atalarımızdan miras kalmış, biz de evlatlarımıza en elverişli şekilde doğamızı kirletmeden bırakmalıyız.

Hayvancılık konusuna gelecek olursak, geçmiş yıllarda GAP Bölgesinden Asya ülkelerine kaçak hayvan naklederken ölen, sakat kalan insanların olmuştur. Bugün ise durum tam tersinedir. Asya ülkelerinden kaçak hayvan ve tarımsal ürün gelmektedir ve de bu ülke olarak bizim ayıbımızdır. Biz eskiden Avrupa'nın çöplüğüydük, tabiri caizse şimdi Asya'nın da çöplüğü durumundayız. Hayvancılığı kaldırmak bir program çerçevesinde üreticimize ucuz yem girdisini sağlamaktan geçer. Yem girdi fiyatlarını ne kadar aşağıya çekersek, hayvancılığımız o kadar ilerler ve ihracat dahi yapabilecek düzeye gelebiliriz. Yani çark eskiye döner. Ülkemizde hayvancılığın gerilemesinde en büyük problem de kaba yem açığındadır. Bu açık kapanmazsa ilerleme imkansızdır. Bu yıl çiftçimiz samanla buğdayı karıştırıp, saman diye satma girişiminde bulundu. Yıllardır bu bölgede görev yapmaktayım, bu yıla kadar çiftçi anızını toplamıyordu, saman yapmıyordu ama bu yıl çiftçi hayvan sürüsünü anıza sokmayıp bunu saman yapma yoluna gitti.

Devletimizin son çıkardığı hayvancılık destekleme kararından da çiftçimizle yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda bunlardan faydalanmak istemediklerini görüyoruz. Çünkü artık onlar da bu desteklemelere olan inançlarını kaybetmiş. Çiftçi desteği doğrudan yem bitkisi üretimi

ya da tohum olarak, gerekirse tüm çiftçilerimizin ortak olarak kullanabileceği alet ve ekipmanla olur.

Ülkemizde hayvancılık sektörünün ilerlemesinin kaydedilmesinde ikinci bir nokta da balıkçılıktan geçer. Avrupalı'nın bize ithafı şudur ki 'Su akar Türk bakar'. Etrafı sularla çevrili her taraftan ırmak, dere ve çayların aktığı bu cennet vatanın, dünya balık piyasasını elinde tutması hiç de zor değildir. Bilinçsiz avlanmanın önüne geçerek baraj ve akarsularımızdan yeterince faydalanmamız sonucu, inanıyorum ki sadece balıkçılıktan dünya dış borçlarımızı ödeyebilecek bir güce sahip olacağız. Değerli katılımcılar yalnızca yol, köprü, muhteşem binalar, marketler, dükkanlar açmakla kalkınmışlık olmaz. Kalkınmışlık; çiftçinin karnının doyması, sanayicinin dünya teknolojisini yakalaması, tüketen değil üreten bir toplumun oluşturulması ile olur. Bu GAP Master Planı çerçevesi içinde plan yapılmış olmak için yapılmaması dileğiyle saygılar sunarım.

Haşım ÖÇÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz Beyefendi. Tarım İl Müdürümüz gerçekten de bize yön veren çok değerli görüşleri dile getirdi. Tabii bunları amaçlar seti ile ilgili olarak değerlendirmeye çalışacağız. Bu konuda başka söz almak isteyen katılımcı var mı acaba? Sayın Başkanlarımız da Sayın Vali Yardımcılarımızın da söylediği gibi buradalar. Ben birşey daha söylemek istiyorum. Biz sizin huzurunuzda geldik yaptığımız bir çalışma var, o çalışmayı size sunuyoruz, doğru yolda mıyız yanlış yolda mıyız, size soruyoruz. Konuşma olmaması demek, bizim doğru yolda olduğumuz anlamına gelir, belki de yanlış yoldayız. Bu bakımdan sizler konuştuğunuzda biz emin adımlarla gideceğiz. Attığımız adım emin mi değil mi, onu soruyoruz. Herkesin bu konuda mutlaka görüşü vardır. Bu görüşleri bize bildirmeleri, bilahare kendilerinin istediği bir planla 3 ay sonra, 4 ay sonra karşınıza gelmemizi sağlayacak. 3,4 ay sonra bu amaçlar ve politikalar paralelinde bazı faaliyetler ortaya koyacağız. Bu planın bir parçası olarak da bir uygulama programı hazırlayacağız; projeleri tanımlayacağız. Bu projeleri önünüze getirdiğimiz zaman diyebilirsiniz ki: bunlarla bölge kalkınması olmaz. İşte bütün bu projelerin kaynağı, neşet ettiği yerler bunlardır. Amaçlar, politikalar, hedefler ve stratejilerdir. Bu yüzden bu belge son derece önemlidir. Bu belgeyi sizlerin görüşlerine sunup, tasdik ettirdikten sonra nihai noktaya doğru gideceğiz. Lütfen bu konudaki görüşlerinizi açık ve net bir şekilde bize duyurunuz.

Şehmuz Bey'in sanırım kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili bir çalışması var. Buyurun efendim:

Şehmuz KARTAL- (İl Kültür Müdür Vekili)

Sayın Divan, Değerli katılımcılar,hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin bölge kalkınmasıyla ilgili hazırlamakta olduğu bu plan için doğru yolda olduğunuzu söylüyorum. Ve de bu planın yani taslak 2'nin 15. Amaç başlığı altındaki konuya değinmek istiyorum.

Güneydoğu Anadolu Projesinin 2010 yılında bitirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu'nun kararına istinaden, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın yüklenmiş bulunduğu Güneydoğu Anadolu Kalkınma Planı Hazırlama işi için oluşturulan, proje ekibinin çalışmalarına bir nebze olsun katkı sağlamak üzere bir katılımcı olarak, bu toplantıda görüşlerimi açıklamama fırsat verdiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum.

Taslak 2'nin 16. Amaç başlığı altındaki, "tarih ve kültür varlıkları korunacak, kurtarılacak ve değerlendirilecektir" denilmiştir. Şimdi kesinlik kazandıran bu cümleden cesaret aldım ve bunu da bir amaç olarak ele aldığınız için tekrar teşekkür ediyorum. Bu cümleden hareketle, benim de ilgi alanıma giren Batman'daki kültürel potansiyelin zenginliğinden kısaca bahsetmek istiyorum.

Batman ili 41° 10' , 41° 40' doğu boylamlarıyla 38°40', 37° 50' kuzey enlemleri arasında yer alan, Dicle nehri ve onun yan kolları olan Batman ve Garzan çayları arasındaki havzada kurulmuş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini Ortadoğu'ya bağlayan karayolunun kenarında iskana açılmıştır. Kuzeyde Muş, Batıda Diyarbakır, Doğuda Bitlis ve Siirt, Güneyde ise Mardin illeri ile komşudur. Rakımı 560 m'dir. Batman'ı çevreleyen Sason, Meletu, Avcı, Meydanok ve Raman Dağları çoğu zengin maden ve petrol yataklarına sahiptir. Batman ve Beşiri ovalarında ise her çeşit tarımsal ürün ve endüstriyel bitki yetişmektedir. Bu nedenle Batman'ın sınırları içinde akmakta olan akarsuların kıyısındaki yerleşimin tarihi neolitik döneme dayanmaktadır.

Bu bölgede görülen kültür ve tabiat varlığı niteliğindeki tarihi eserler, höyükler, kümülüsler, kaya mezarları ve mağara konutları insanların bu nehirler kıyısındaki onbin yıllık yerleşimlerinin kanıtı ve göstergesidir. Onbin yıllık bir kültür birikimine sahip olan Batman il sınırları içinde 2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu kapsamında tespit ve tescili yapılmış toplam 103 adet sit alanı mevcuttur. Bu alanlarda bulunan kültür ve tabiat varlığı niteliğindeki eserlerin tümü grup ve türlerine göre buldukları nokta adresi içinde tasnifleri yapılarak, envanterleri çıkarılmıştır. Batman'ı çevreleyen Dicle nehri ve onun yan kolları olan Batman ve Garzan çayları insanların yerleşik hayata geçiş yaptığı onbin yıldan beri önemini sürdürmüşlerdir. Çevrelerine hayat verdikleri için ilk çağlardan beri insanlar tarafından kutsal kabul edilen bu nehirlerin kıyası doğuş yerlerinden itibaren sürekli yerleşim alanı olmuştur. Batman il sınırları içindeki bu nehirlerin akış güzergahında görülen bu tarihi eserler büyük bir yekün tutmakta, ve ilimizin bu alanda zengin bir kültür potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Yıllardan beri bu bölgede sürdürülen arkeolojik kazılarda ortaya çıkan buluntulardan anlaşıldığına göre, insanların ilk defa Kuzey Mezopotamya'da yerleşik hayata geçiş yaptığını ortaya çıkarmıştır. Batman'da kendini gösteren onbin yıllık bu kültürel doku ile folklorik yaşam tarzı bugün de her alanda kendini göstermekte ve Batman için bir şans olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bir kenti olan Batman ve bağlı yerleşim alanlarında çok sayıda görülmesi gereken tarihi ve turistik alanlar mevcuttur. Bunların içinde önem arz edenlerin başında gelen Hasankeyf ören yeridir. Hasankeyf ören yerini Güney ve Güneydoğudan çevrele-

yen kalkerli arazi yapısının verdiği imkanlarla sanki doğa ve insanın elele vererek giriştikleri ortak bir çalışma sonucu meydana getirdikleri mağara evleriyle, oluşturulan derin ve heybetli kanyonlar muhteşem bir yeryüzü şeklini meydana getirmiştir. 4000'i aşkın mağaranın bulunduğu bu bölge dünyada benzeri az bulunan bir doğa harikasıdır. Dicle nehrini menderesler çizerek aktığı binlerce yıllık süreçte oluşan dar vadiler ve sel sularının yamaçlardan akarak Dicle'ye ulaştığı bölgede meydana gelen derin çukurlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan engebeli yapının biçimlendirdiği yeryüzü şekillerinin seyrine doyum olmuyor.

Hasankeyf'te ki Yol Geçen Hanı; bilindiği üzere kültürümüzde bir darb-i mesel vardır; "Yol geçen hanı". Yaşantımızın hemen hemen her anında birbirimize karşı kullandığımız bu nükteli deyim, aslında gerçeğin kendisini ifade etmektedir. Çünkü gireni-çıkanı; geleni-gideni belli olmayan mekanlar için kullanılan bu deyimden aslına teşkil eden "Burası yol geçen hanı mı?" olayındaki han, Batman ilinin antik kenti olan Hasankeyf ilçesinde bulunmaktadır. Yüzyıllardan beri halk arasında yol geçen hanı olarak bilinen ve yaklaşık bin kişi kapasiteli olan bu doğal mağara yekpare taştan yapılmış Hasankeyf kalesinin altında bulunmakta olup ağzı Dicle nehrine doğru açılmaktadır.

Bu doğal mağaranın içinde su stok etmek için bir adet mahsen ve kaleye çıkmak için bir de gizli yol vardır. Ulaşımın su yollarıyla yapıldığı devirlerde, Dicle nehrinin karşı sahiline gidip gelmek için ulaşım aracı olan sal ve keleklerin önünde sıralarını bekleyen insanların dinlendiği ve geceye kalanların da burada yatarak sabahtladığı bu loş ve egzotik mekan içindeki hava akımı insanları rahatsız etmeyecek şekilde bir özellik taşımaktadır. Yazın serin, kişim ılık olan bu mağaranın içindeki atmosfer, bugün de aynı özelliğini korumakta ve dinlenmek için insanları kendine çekmektedir. Bu nedenledir ki dini, dili, ırkı anlaşılmayan, geleni gideni, gireni çıkanı belli olmayan ancak her zaman yoğun bir insan trafiğine sahne olan bu mağaraya binlerce yıldan beri "yol geçen hanı" denilmiş ve Hasankeyf teki yaşantının vazgeçilmez istisnai bir mekanı olmuştur. Her devirde han olarak bilinen ve insanların dinlenmesi için kullanılan bu doğal mağaraya "yol geçen hanı" ismini veren her kimse,sosyal ve kültürel yaşantımız içinde önemli bir yer tutan deyimler silsilesine unutulmaz bir halka eklemiştir.

Nükteli ve ince bir mizah yüklü olan "yol geçen hanı" gerçeğinin eskiden beri Hasankeyf'te bulunması,nostaljiye özlem duyan ve geleceğe umutla bakan mütebessim ve güler yüzlü insanların uğrak yeridir. Günümüzde de bu özlemini gidermek için yurt içinden ve yurt dışından insanlar,"yol geçen hanı"nı görmek ve bir süre burada dinlenmek üzere Hasankeyf e akin etmektedirler.

Hallañçemi höyüğü: Batman'ın Kozluk ilçesi Kaletepe köyü sınırları içinde kalan Batman çayı kıyısındaki bu höyük,Neolitik döneme ait olup, 10 000 yıllık bir geçmişi vardır. İnsanların yerleşik hayata geçişi yaptığı yerlerin başında gelir. Burada yapılan arkeolojik kazılardan elde

---

edilen buluntular, insanların ilk defa tarımla uğraştığı ve yabancı tohum ekerek mercimek ve bezelye elde ettikleri anlaşılmıştır.

Batman Köprüsü, mahalli adı: "Malabadi Köprüsü"dür. Artukoğulları Beyliği döneminin mimari şaheseri olan bu köprü, Artuk'un torunlarından İlgazi oğlu Timurtaş tarafından 1147 yılında yaptırılmıştır. Mostar Köprüsünün ikizi olarak kabul edilir, Tek kemerli olan bu köprünün içine iki yoldan girilir. İçerde insanların dinlenmesi, yatması ve dış tehlikelerden korunması için odalar yapılmıştır. Ulaşımı sağlamayla birlikte birçok fonksiyonu olan bu sanat harikası köprünün Batman'daki diğer eserler gibi meraklıları tarafından mutlaka görülmesi gerekir.

Markilyakus Manastırı: Beşiri ilçesi Ayrancı köyünde bulunan ilkçağ Süryanilerinin önemli dini merkezlerinden birisidir. Bu manastır aynı zamanda Mardin'deki Derüzafaran Manastırıyla irtibat sağlayan ve papaz yetiştirmek için eğitim veren bir külliye görevini üstlenmiş bulunuyordu.

Kozluk Kalesi: Siirt ve Meyafartın yani Silvan arsında yer alan Erzen bölgesinin önemli kalelerinden biri olan bu kale, Ortaçağ'da önemli bir üs olarak bütün ulaşımı kontrol ediyordu. Uzun yıllar İran İmparatorluğuna bağlı kalan Kozluk Kalesi, V. Yüzyılda bir Nasuri Piskoposluğunun merkezi oldu. 640 Yılında yaz bin Ganem komutasındaki Müslüman orduları tarafından ele geçirildi.

Hasankeyf Mağaraları ve Kalesi: İlkçağ'dan beri iskan yeri olarak kullanılan Hasankeyf'teki mağaralar, yapılış biçimlerinden hiçbir şey kaybetmeden günümüze kadar gelmiş ve çok fonksiyonlu özelliklerini korumuşlardır. Yekpare taştan yapılmış Hasankeyf Kalesi'ni çevreleyen vadinin yamaçlarındaki bu mağaralar yazın serin kışın ılık bir atmosfere sahiptirler. Bu nedenle her zaman insanları kendilerine çekerler.

Zeynel Bey Kümbet'i: Akkoyunlu Hükümdar'ı Uzun Hasan, oğlu Zeynel Bey için yaptırmış olup, Akkoyunlu Beyliği devrinden kalma bir anıt mezardır. Kapı üzerindeki yazıtta, 11 Ağustos 1473 teki Otlukbeli Savaşında şehit düşen Bahadırhan Zeynel Bey için yapıldığı anlatılır. Daire planlı mezar odasının üzerinde, dıştan daire plan devam ederek, içten de sekizgen plan esas alınarak gövde yapısı yükseltilmiştir. Tavani kubbe şeklinde olup konik bir kûlahla örtülüdür. Gövde kısmını dıştan çevreleyen üç sıra halindeki çinilerle, "Allah, Muhammed, Ali" yazıları, kümbetin mimari yapısını ayrı bir estetik vermiştir. Kendi türünün tek örneği olan bu Silindirik Yapı, üzerindeki çini süsleme yazılar ve kitabesi ile dikkatleri üzerine çekmektedir. Mimarı, "Pir Hüseyin" isimli bir zattır.

Bunlardan başka Batman il sınırları içinde yer alan daha birçok tarihi ve turistik yerler mevcuttur. Kozluk ve Sason ilçelerimizin merkez ve kasabalarında birçok kale, manastır ve kilise vardır.

GAP Bölge Kalkınma Planı hazırlanırken özellikle bölgenin kültür ve tabiat varlıklarının tanıtımı ve korunması yapılmalıdır. Kuzey Mezopotamya'nın Anadolu'da kalan Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki havzada bulunan toprak altı ve toprak üstü kültür ve tabiat varlıklarının Anadolu sentezine ışık tutmaları açısından önem arz ettikleri bilinmelidir. Bu varlıklarla ilgili yayınlar yapılması, sempozyumlar düzenlenmesi dileğimizdir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığınca ilimiz sınırları içinde kültür ve tabiat varlıklarının tespiti yönünde yapılacak bir yüzey araştırması çalışmalarında, İl Kültür Müdürlüğümüz her türlü destek, rehberlik ve mihmandarlığa hazırdır.

Saygılar sunarım.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz Sayın Kaplan. Bize hem görüşlerinizi bildirdiniz hem de bilgi verdiniz. Aslında kültür varlıklarının korunabilmesi için bu varlıkları tanımalıyız, bilmeliyiz. Onun da çok üzerinde durdunuz ve Teşekkür ederiz.

Bu noktada konuşmak isteyen katılımcı var mı acaba?

Buyurun efendim.

Arzu ederseniz mikrofonu verebiliriz ve yerinizden konuşabilirsiniz. Buyurun.

Osman SEVER- (Köy ve Mahalle Muhtarları Derneği Başkanı)

Sayın Valim, Sayın Başkan ve diğer misafirlerimiz,hepinizi Saygıyla, sevgiyle selamlarım.

4 Sayın Başkan, bu GAP'ın manasını anlamak istiyoruz. GAP ne demektir? Batman'da bir baraj var. Kaç seneden beri bu baraj duruyor. Eğer bu barajı yaptırılabilirse GAP tam olarak başarılı olacaktır. En az 150 köy bu barajdan faydalanmaktadır. Her köyde bir fabrika olur. Batman'da bu sene kuraklık oldu, su seviyesi düşmüş. Batman'da önceden kuraklık görülmemiş ama şimdi Batman şimşirleri mağdur olmuş. Tohum arasalar bulamayacaklar, bu şimşirler mağdur oluyor, siz de biliyorsunuz. Hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum. Ben Köy ve Mahalle Muhtarları Derneği Başkanı, Osman Zeynel.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz, Sayın Zeynel.

İsterseniz gündeme göre ara verelim. Biraz da ara sırasında da düşünme fırsatınız olur. Saat 16:00'da tekrar toplanmak üzere yarım saatlik ara veriyoruz.”

Bu bölümde sizlerin görüşlerini tespit etmeye devam ediyoruz. Bu bölümde söz almak isteyenleri belirlemek istiyorum. Kim söz almak istiyor acaba?

İsterseniz şunu da not olarak söyleyelim, bazı arkadaşların eline broşür ulaşmamış, broşürü inceledikten sonra yazılı olarak da GAP İdaresi'ne iletebilirler.

Sayın Valimin bana çok önemli bir hatırlatması var. Size bu belge biraz geç ulaşmış sanırım. Eğer siz bu aşamada incelemek için yeterli zaman bulamadık, inceleyemedik gibi bir düşünce-deyseniz, belgeyi bilahare inceleyip gerek Valilik makamı kanalıyla GAP Bölge Kalkınma İdaresine, ya da direkt olarak bildirmeniz mümkündür. Ama biz bu aşamada da sizin huzurlarınıza çıktık, bu zamanı da değerlendirmek istiyoruz.

Az önceki sözlerimi hatırlatmak isterim, bu plan hazırlama işlemi uzun bir süre alacak. Çeşitli aşamalardan geçerek bu planı hazırlayacağız. Ve sonra bir uygulama programı, yani projeler demetini belirleyeceğiz. Ama bunların hepsinin başlangıç noktası, size sunulan amaçlar setidir. Burada çok da belirgin olmayan bazı önemli noktalar var. Az önce arada bazı arkadaşlarla da konuştuğumuz gibi, bu noktada bir Pazar ekonomisi sisteminden bahsediliyor, yani insanların güçlendirilmesi ve insanlarla pazar arasındaki bir varlık olan devletin yavaş yavaş yönlendirici bir konumda yer alması, yavaş yavaş pazarla insan arasındaki direkt bağın oluşmasına hizmet edecek faaliyetlerde bulunması öngörülmüyor.

Tabii ki bunu bu şekilde belirledikten sonra, projelere geldikten sonra, örneğin teşvikleri belirlerken bize yönlendirici katkıda bulunduracak, bize ışık tutacaktır.

Bunun dışında sizler de konuşmalarınızda daha önce belirttiniz, teşvikler dışında ya da mülkiyet yapısından bahsettik. Tarımsal gelişme söz konusu. Suyu getirdik, su tarlaya kadar uzandı ama kiracıların ,yarırcıların yoğun olduğu bir ortamda, yani istedikleri araziye, mülküne sahip olmadıkları bir alanda yaptıkları tarım doğaya bozucu etkide bulunuyor. Bunlar, bu amaçlarla nasıl önlenecek? Bunları sizin bize yönlendirici olabilecek düşüncelerinizle bildirmeniz gerekiyor.

"Siz toprak reformunu mu öngörüyorsunuz?" gibi sorular geldi. Böyle bir ortamda toprak reformunu yapmak mümkün mü? 30-40 yıl önce Güney Amerika ülkelerinde böyle bir reform yapıldı. Öncelikle kaynaklarımız yeterli değil. Bunun dışında toprak mülkiyet düzenini , adil dağılımı sağlayabilecek daha nasıl mekanizmalar olabilir? Bunları siz bize söylerseniz biz de bundan sonraki aşamalarda programlarımızı ona göre şekillendiririz.

Bu bağlam da bilgi olarak şunu da vereyim, arazilerle ilgili bir enformasyon sistemi yani hangi arazi kullanma kabiliyet sınıfından, ne kadarlık arazi nerede satışa arz ediliyor? Bunları alıcılara ulaştırmak ve alıcıların bu arazileri alabilmeleri ve bilahare de araziye işletmeye dönüştürebilmeleri için kredi mekanizmalarını geliştirmek. Bunlar Kahramanmaraş Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Harran Üniversitesi tarafından hazırlanıyor. İl Müdürlüğümüz de konuşmasını

yaptı ki İl Müdürümüzün çalışmalarında büyük bir çoğunluğu Tarımsal Yayım Hizmetleri oluşturuyor. Tarımsal Yayım Hizmetlerini nasıl etkinleştirebiliriz? Sadece parayı ver, ödeneği ver, biz onu etkinleştiririz diyemiyoruz. Çünkü zamanında benim de müdahil olduğum bir Tarımsal Yayım Projesi yürüttük. Kaynakları akıttık ama proje bittikten sonra, o sistem çalışmadı, sürdürülebilir değildi. Burada Sivil Toplum Örgütleri nasıl devreye girebilir? Bunu için modeller nelerdir? Biz bunu yine Ziraat Mühendisleri Odası gibi bir Sivil Toplum Örgütünden istiyoruz. Ağaçlandırma erozyon kontrolü gibi bir konu gündeme getirildi ve önemli olduğu vurgulandı ki gerçekten de öyledir. Biz bununla ilgili modellerin geliştirilmesi için Orman Mühendisleri Odası, TE-MA'yı davet ettik. Onlar bu konuda bir çalışma yapıyor. Bu amaçlara bağlantılı olarak, biz, belirli modelleri de geliştirmek için çalışmaları başlattık. Ama sizler bize bu amaçların isabetli olup olmadığı, ve buna bağlı olarak da buradan yörenin kültürüne, yaşam biçimine uygun olan hangi modeller üretilmelidir? Bu yönde de bizi yönlendirirseniz bize çok yararlı katkılarda bulunmuş olursunuz. Bu bakımdan, sizleri tekrar görüş bildirmeye davet ediyorum.

Ziver ÖZDEMİR- (Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı)

Sayın Valim, değerli katılımcılar, Ankara'dan gelmiş olan tüm misafirlerimize hoş geldiniz diyor ve diğer arkadaşlarımıza saygılar sunuyorum.

Aslında bir önceki toplantıda, tabiri caizse cebimizdekilerin hepsini boşaltmıştık. Tabii biraz da ben katılımcılıktan, özellikle bu tür toplantıların esas amacı, bölgede yaşayan insanların bu olaya katılması, kendi düşüncelerini, fikirlerini söylemesi ve sizin de bu doğrultuda bir plan, program yapmanızdır.

Fakat burada ben biraz önce değerli arkadaşlarla görüştüm. Sadece Batman sahibi olarak Sayın Valim bir espri yaptı. 'Sadece siz varsınız.' dedi. Gerçekten bakıyorum da herhalde herkes işin kolayına kaçıyor; herhalde GAP da burada bir yerde işin kolayına kaçıyor. Sayın Valim toplantıdan yarım saat önce bir talimat verir, bütün birim müdürleri arkadaşlarımız toplantıya katılırlar. Ama malumunuz, serbest çalışan ya da Sivil Kitle Örgütlerinin başındaki arkadaşlarımızın da kendilerine göre bir iş programları vardır. Daha önceden eğer bu tür toplantılarla ilgili olarak bilgilendirilirse, bu arkadaşlarımızın da katılacağından hiç şüphemiz yoktur. Hepsisi katılacaktır. Özellikle de bölgede yaşayan insanları ilgilendiren bir konu hakkında kendi düşüncelerini ve fikirlerini söylemekten kimse kaçınmaz.

Biraz önceki konuşmada, sanırım Ahmet Hocam'dı konuşan, özellikle teşviklerle ilgili konuştuğu zaman hemen başımı salladım o anda. Bizim bölgede geçmişte teşviklerle ilgili çok büyük sıkıntılar yaşandı. Maalesef bu belki de Batman'ın şanssızlığıdır. Hep olumsuz şeylerle ortaya ön plana çıkar, en son intiharlarla ilgili olduğu gibi medyatik olmaya başladı. Teşviklerle ilgili geçmişte çok büyük sıkıntılar yaşandı, yaşanmadı değil. Ama bölge insanından mı? Ben ona ha-

yır diyorum. %50'si bölge insanından kaynaklandıysa %50'si de bürokrat arkadaşlardan kaynaklanmıştır. Çünkü birkaç tane kötü niyetli insan varsa da, iyi niyetli birçok insan vardı ve bu işi yapmak üzere elindeki sermayesini, birikimini harcadı. Fakat bu bir yere kadar olabildi. Çünkü bizim bölgede yaşayan insanların sermayesi maalesef diyeceğim, belki dışarıda çok büyük bir sermaye olarak gözükse de, ama o kadar sermaye yoktur. Türkiye'de ya da dünyadaki iş yapan, büyük yatırımlar yapan işadamlarına baktığımız zaman çoğunun kendi holdingleri ya da kuruluşlarına bağlı olan bir bankaları olduğunu ya da bürokrasinin üst seviyelerinde danışmanlık yapan birkaç danışmanı vardır. Bu danışmanlar aracılığıyla istediği bankalarda, devlet kuruluşları ya da özel teşekküllerdeki bankalardan çok kolaylıkla kredi sağlayabiliyor. Buradaki insanların böyle bir imkanı yok.

Ben şahsen Batmanlı bir işadamı olarak, burada 4-5 tane işletmem var, yaklaşık 350-400 kadar çalışan personelim var. Ama sadece biz kendi birikimimiz, sermayemiz ya sadece babamızdan dedemizden gelen ya da kendi çabamızla kazandığımız birkaç kuruşu harcadık ama devletten de destek aldık. Teşviklerle ilgili az önce Ahmet Bey'in de belirtmiş olduğu o teşviklerle üç tane yatırım yaptım. Biri poşet, lastikle ilgili, biri tuğlayla ilgili biri de turizmle ilgili. Sayın Ahmet Hoca ile Ticaret ve Sanayi Odası Başkan'ının böyle bir görüş bildireceğine ihtimal vermiyorum. Bu kitapçık elimize gerçekten çok geç ulaştı, bir düzensizlik var. Geçen hafta Diyarbakır'da bir toplantı yapılacaktı ve ben oraya da katılımcı olarak davet edilmiştim. Fakat 10:00'da olan toplantının davetiyesi 13:00'de elime ulaştı ve gidemedim. Bunu bir sonraki toplantılar için en azından bir uyarı olarak dikkate alırsanız memnun olurum.

Batman olarak bir İlh Deresi meselemiz vardı. Önceki toplantıda dile getirdik, bu sorun Batman'ın en büyük sorunlarından biridir. Değişik kurumlarla TPAO olsun DSI olsun, Belediye olsun bunların ortaklığıyla ve yanılmıyorsam bir de GAP'ın ortaklığıyla yapılması gereken bir şey ama o noktada bir gelişme olmadı.

Bir maddede bölge insanı olan, bayanlarla ilgili bir nokta vardı. Geçmişte, 5 yıl öncesine kadar, medyada ya da değişik kitlelerle konuştuğumuz zaman bir esprî yapılırdı. 'Kaç kişisiniz?' dendiği zaman '5 kişiyiz.' 'Kadınları saymıyor musunuz?' diye bir tabir vardı. Biz onları saymaya başladık ama bir yerde de bu sefer onları saymamamızı isteyen başka bir görüş öne sürüldü. Çünkü herkes geçmişte yaşanan bazı olayları; çoğu insan kız çocuklarını okutmazdı ya da bir işte çalıştırmak istemezdi, halk bunu benimsemeye başladı. Halk çocuklarının okuması ve bilinçlenmesini istedi. Okula göndermeye başlayınca önüne değişik engeller çıkmaya başladı. İnsanlarımızın kendine göre bir yaşam biçimi vardır. Bunlar örf, adet, gelenek dediklerimiz, inançlarımız vardır. Çoğu insan belki kendi inançlarını tam olarak bilmez ama gelenek ve göreneklerinden dolayı başı kesilse kız çocuğunun başını açmaz, hanımının dışarıdayken saç telinin gözükmemesini kabul etmez, bu gelenek ve görenekleri atalarından bugüne kadar gelmiştir. Bu son yıllarda, en son çıkan kanunlara göre kız çocuklarını da okuldan ettiler. Batmanlı insanlarımızın

çoğu, o gelenek ve görenekleri ya da inancından dolayı, üniversite kazanan çocuğunu maalesef okuldan almak zorunda kalıyor. Bunu özellikle bu kalkınma planı çalışmaları içinde görmek isterdim. Yazıldı da. Az önce Haşım Bey'le de görüştüm, muallak bazı terimler olduğunu söyledim ve de inşallah bu tür konuları da içeriyordur.

Aslında üzerinde konuşulacak birçok konu var; bölge itibarıyla tarımla ilgili olarak ya da boşalan köyler. Yıllarca göç nedeniyle Batman'ın merkezi yerlerinde çok büyük yığılmalar olmuş, işsizlik çok fazla. Belki de köyünde ağa olduğundan şimdi gururuna yediremeyip üç tekerlekli bir el arabası ya da tabla üzerinde çalışmıyor ve de kendi kızını pamuğa gönderiyor ya da kendi hanımını gizlice Anadolu'ya fındık toplamaya ya da başka herhangi bir iş yapmak için gönderiyor. Bölgede bu tür büyük sıkıntılar var. İnşallah bu çalışmaların, en azından 2010 yılına kadar olan kısmında bu bölge ekonomisi ve sosyal yaşantısı açısından iyi, faydalı sonuçlar alabileceğimizi tahmin ediyor, saygılar sunuyorum.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz. Sanırım sayın Defterdar'ımız konuşacak, mikrofonu verebilir miyiz?

Mustafa IŞIK- (Batman Defterdarı)

Sayın Valim, değerli misafirler ve mesai arkadaşlarım.

GAP İdaresi Başkanlığı'nın düzenlemiş olduğu toplantıdan haberimiz vardı ancak bu kitapçık bize ulaşmadı, sadece telefonla davet edildik. Bu nedenle biz biraz hazırlıksız geldik. Aslında hazırlıklı gelenler ne yapıyor, diyorsunuz, diyebilirsiniz.

Kalkınma için mutlaka maddi kaynaklara ya da diğer kaynaklara ihtiyaç vardır. Bu bir gerçektir. Eğer özel sektörle Kamu kurum ve kuruluşları bu kalkınmada işbirliği yapacaksa, Devlet'in yapacağı işlerde bütçe kaynaklarının önemi büyüktür. Bütçemizin %70-80'i vergilerden oluşmaktadır. Bu vergilerin kaynağı yine halkımızdır. Sanayici iş adamlarımız, bizim mükellef tabir ettiğimiz kendi işini kurmuş, kendi aşının peşinde olan insanlarımızdır. Bizim Maliye idaresi olarak amacımız, bu kalkınmadaki payımız ne olmalıdır ya da bu konudaki amacımız ne olmalıdır dersek; iş sahiplerinin, özel sektörümüzün, en güzel şekilde ticaretlerini devam ettirip, ticaretlerini canlı tutmak, ticaretlerinin devamını sağlamak, Maliye İdaresi ile birlikte Devlet'in görevidir.

Devlet bu görevini nasıl yerine getirecektir? Biraz önce de söylendiği gibi kredilerle, teşviklerle ya da 4523 sayılı kalkınmada öncelikli yöreler veya olağanüstü hal bölgelerindeki hazine arazisinin bedava ve devri sureti ile, destelemek ile bu işlevini yerine getirecektir. Yine bunları yaparken efendim yani bu teşvikleri verirken; mali kaynaklara, mali olanaklara ihtiyacımız vardır. IMF'nin kısıpını çaldığımız bellidir. Burada yanlış anlaşılmasın, politika yapma amacımız

yok. Bunlar teknik konulardır. Devlet olarak kredi peşinde koşmaktayız. Bütün bunları kalkınmamıza kaynak sağlamak amacıyla yapmaktayız. Biraz öncede söylediğim gibi, bu kalkınma içerisinde bütçemizin %70-80 meydana getiren vergi gelirlerinin temini veya mali yapının önemi de söz konusudur. Mali yapının güçlendirilmesi; yerel mali yönetimlerin araç, gereç ve personel yönünden desteklenmesi neticesi hakikaten vergi vermek arzusunda olan mükelleflerimizi de kollamak ve onların ticaretlerini devam ettirmek görüşü önde tutulmak sureti ile etkin bir vergi denetimi, etkin bir mali yapı ancak eğitilmiş bir personelle olacaktır. Bugün maalesef Batman olarak Doğu illerinin hepsinde olduğu gibi biz bundan mahrumuz.

Batman'ın söylendiği gibi resmi olarak 213 Bin nüfusu bulunmaktadır. Gayri resmi olarak da 300-400 bin nüfusu olduğu söylenmektedir. Ziver Bey daha iyi bilir bunu. Böyle bir büyüklükte bir vilayette iki tane üç tane vergi dairesi vardır. Maalesef bizim bir tane vergi dairemiz var. Ben bunu 35 personelle yürütmek durumundayım. Siz maliyeci olarak, maliyenin başı olarak gökten zembille inseniz, ağzımızla kuş kapsanız, bu kadar kısıtlı bir personelle bir yere varamazsınız. Buna rağmen ben personelinin bütün olanaklarını seferber ediyorum. Henüz yeni geldim bir ayı bile doldurmadım. Biz kahve çalıştırmanın, büfe çalıştırmanın peşinde değiliz ama devletin bir yapısı vardır. Devletin bir vergi idaresi vardır. Kendi işini kurup çalışmak isteyenlerin vergi dairesine kayıt olma yükümlülüğü vardır. Biz bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini istiyoruz. Vergi alırız, almayız o ayrı bir konudur. Ama mutlaka kayıt dışı ekonominin, kayıt altına alınma çalışmalarını büyük bir hızla sürdürmek durumundayız. Gerçekten bu sene Batman'da bizim 20 trilyona yakın bir tahakkukumuz olacaktır. Bunun 17-18 trilyonu tahsil edilecektir, ben 20 günlük görüşümle dolaşmamla Batman'da bu potansiyelin daha yüksek olduğuna inanıyorum. Bu arada gerçekten vergi vermesi gerekenlerinde vergi vermediğine inanıyorum. Özellikle bölge düzenin yerleştirilmemiş olması burada ki tüm kamu kuruluşunun mensubu ve başı sayılan müdür arkadaşarımdan özellikle istirahat ediyorum. Bu konuda her alanda, her yerde belgeli yaşamın yerleştirilmesi için bizlere yardımcı olmalarını diliyorum.

Bir de yıllardır bu bölgeler GAP Bölgesi veya Güney Doğu Anadolu Bölgesi yerel yöneticilerinin sürgün bölgesi olmuştur. İşe yaramayan İstanbul'da ki, Ankara'da ki veya Batı'da ki daire müdürlerinin, tahkikat geçiren, soruşturma geçiren problemlili idarecilerin istihdam edildiği bir mekan olmuştur. Bu hükümet politikasıdır buraya daha fazla girmek istemiyorum. Ancak kesinlikle ve kesinlikle söylüyorum, bu yörelere sosyal gelişimini tamamlamış, sosyal yaşamı bilen, toplum yapısını bilen, psikolojik eğitilmiş geçmiş, dirayetli, bilgili, etkili, işini bilen yöneticilerin atanmasında yarar vardır. Bunun yeni yeni filizlenmekte olduğunu da biliyoruz, görüyoruz. Eğer kalkınmanın temeli alt yapısı burada insan unsurunu, yönetici unsurunu göz ardı etmemek gerekir. Sız biraz öncede sohbetini yaptık Zirve Bey'le. 1000 kişilik, 300 kişilik, 500 kişilik bir fabrika kurabilirsiniz, duvarlarını yapabilirsiniz, çelik konstrüksiyonlu büyük bir fabrika kurabilirsiniz. Ama orada çalışacak ustayı, ara iş gücünü götüreceksin insanı yetişmiş insanı, meslek mensuplarını, bu işi yapacak bilgili insanı oraya koymazsanız, ustayı bulmazsanız, bilgisayar

sistemini bulmazsanız, teknolojiden yararlanmazsanız vs alt yapısını oluşturmazsanız o işletmeyi yürütemezsiniz, üretim yapamazsınız. Ve o sadece işte gördüğünüz Mardin tarafına, Midyat tarafına giderken yollarda ki dört duvar teşvikle yapılmış zannediyorum hayvan ahırlarıdır onlar. Paralar yenmiş, üstü açık virane halde duruyor. İşte ona döner. Onun için bir işe teşebbüs etmek en iyi şeydir işletme daha iyi şeydir. İşletme yönünde Türkiye’de her yerde olduğu gibi bölgemizde de eksiklikler vardır. Devletin bir an önce bu konuya parmak basması lazımdır. Ben inanıyorum ki bu bölgelere bundan sonra riyakatlı, ilgili, işini bilen insanlar gelecektir. Türkiye’nin çektiği tek sıkıntı herkes bilmediği için başına çöreklenmiştir. Herkes bilmediği için başında oturmaktadır. Türkiye’nin sıkıntısı budur. Bizim insanımıza gel seni uzaylı yapalım deseler yapın der. Uzay bilgisi var mıdır, uzaydan anlar mı, hiç astronot olmuş mu. Seni astronot yapalım deseler yapın diyor ve politik münazaralarla oluyor artık bunlardan vazgeçilmeli ve herkes ayağını yere basmalı, sokaklarda uyuyan küçücük kız çocuklarını görüyorum ben gece gezerken. Henüz ailemi getirmedim, gece 12-11’de küçücük kız çocukları sokaklarda uyuyor. Ya bunlar anne babaları tarafından özellikle gönderiliyor ya da bunlar hakikaten mağdur insanlar. Ben diyorum ki son olarak fazla vaktinizi almak istemiyorum. Toplumsal terör bitmiştir, PKK bitmiştir, artık bundan sonra ekonomik teröre hep beraber dur diyeceğiz, dur dememiz lazım. Artık bundan sonraki uğraşacağımız konu ekonomik terördür. Hepinizi bu vesile ile saygı ile selamhyorum ve teşekkür ediyorum.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Çok teşekkür ederiz, buradan siz söz istemiştiniz, buyurun efendim.

Fethullah EKMEN- (Batman Söz Gazetesi Sahibi)

Batman’ın 40-50 senelik bir mazisi vardır Batman’ın. Küçücük bir köyden şu anda büyük bir köy kente dönüşmüştür. Batman 1990’da il olmuş ama ben şu anda Batman’ın bir kent olduğunu kabul etmiyorum. Şu anda çok büyük bir köydür. Kenar semtlere gittiğiniz zaman sokaklarda akan kanalizasyonlar, bataklıklar, pislik içerisinde çocuklar, okul gitmeyen on binlerce çocuk sokaklarda başı boş kaderine terk edilmemiş durumdadır. İluh deresi Batman’ın kanayan bir yarasıdır, arkadaşlarımız buna değindi. Buradan çıkışta lütfen İluh deresine gidin, şöyle bir bakıp dönün. Sokaklar da evlerden akan kanalizasyon pisliklerini, rafineriden akan petrol artıklarını gördüğünüz zaman Batman’ın gerçekten bir köy olduğunu sizde kabul edeceksiniz.

İkincisi Batman’ın hemen sınırının dibinden kent merkezinin kenarından Batman çayı akıyor burada yüz binlerce dönüm arazi Batman Çayının dere yatağında. Sürekli buradan kumlar taşıyor, kamyonlarla rast gele, yeri belli değil, kimi nereden çektiği belli değil. Bir yetkili, bir sorumlu, bir idari merci yok. Ve dere yatağının çok farklı yerlerinde sadece bu yıl onun üzerinde genç çocuğumuz hayatını kaybetti ve boğuldu. Hep kamyonların, kepçelerin kum çıkardığı yer-

lere girip boğuldular bu çocuklar. Dere yatağının, Batman çayının biran evvel islan edilmesi ve bu arazinin tarıma açılması gerekiyor. İkincisi benim size bir sorum olacak, hep öneri getirmek değil de soru yöneltmek istiyorum. Hasankeyf, Ilısu barajının altında kalacak diyoruz, yıllardan beri projeler planlar yapılıyor, dış destekli krediler aranıyor. Şu anda da Türkiye'nin üzerinde de çok büyük bir yabancı baskısı var, oraya baraj yapılmaması için. Ben hükümetin o konuda basiretli davranıp o kararlılığı gösterip ve barajı yapmayacağına inanmıyorum. Dış destekli kredilere umudu bağlamış olan bir ülkenin böyle bir projeyi gerçekleştireceğine inanmıyorum. Sadece o bölgedeki insanların yıllarca mağdur olacağına inanıyorum. O insanlar kaderlerine terk edilmiş durumda. Hasankeyf'liler ve civar köyler, su altında kalacak köylerden insanlar göç ediyor, gençler batıya çalışmaya gidiyor, sorunlar yaşanıyor. Bir idareci Hasankeyf'e gittiği zaman kalacak oda bulamıyor. Batman'da kalıyor sabah gidiyor, akşam dönüyor. Orada bir kaymakam polis lojmanlarında kalıyor, diğer idareciler yer bulmanın endişesi içerisinde oraya tayinlerinin çıkmaması için her türlü yolu deniyorlar. Yalnız benim sorum sadece bu değil, Hasarkeyf madem sular altında kalacak, madem yok olacak, haritadan silinecek özellikle GAP idaresinin katkısı ile parası ile oraya niçin bir arkeoloji evi yapılıyor. Hem de su kenarında, yaklaşık 50 milyarlık bir masrafla oraya suyun kenarında bir şato yapılıyor. Ben gittim gördüm, çok lüks bir şey yani insanların orada kalacak kazı ekibinin normal şartlarda kalacağından ziyade bir vali konutundan daha modern bir şey. Zannediyorsam maliyeti 50 milyar, buna harcanacak iç mef- ruşatla birlikte 70-80 milyarı bulacaktır. Peki sayın defterdarımız bir mükellef daha bulayım diye çırpınırken, hazineden Batman'a iki kuruş kazandırırım derken, GAP idaresi su kenarında ileride yıkılması kesin olarak söylenen bir yere niçin 70-80 milyar döküyor ben bunu çok merak ediyorum. Orada bir ev satın alınsa herhalde 5-6 milyara bulunur. Ya da prefabrik bir şey yapılırsa bakın orada iki okul yapıldı geçen gün açılışı vardı, Ulusal kanallara da haber oldu. Bir tanesi prefabrik yapıldı, bir tanesi de kat ilaveli yapıldı. Ben o kat ilavesi yapıldığına da acıdım, yazık dedim. O da heba oldu. Kaymakam Bey dedi ki biz ileride bunu söküp götürürebiliriz ondan dolayı bunun yapılmasında mahsur yok. Ya diğeri: adam gelmiş Bursa'da iş adamı ben Hasankeyf'liyim diyor memleketime bir şeyler yapmak istiyorum, iyi diyorlar sen kat ilavesi yap, bu binanın üzerine kat çık. Yaklaşık 35 milyar masrafla bir kat ilavesi yapıyor oda yıkılacak. GAP idaresince yapılan o bina böyle basit sıradan bir bina değil. Her tarafı kale bodur, fayans, parkeler, duvarlar alçıpen, pimapen, kapılar bile mobilyadan seçilmiş yani bu kadar şatafata gerek yoktu diyorum. Bir kazı ekibinin kalacağı bina 80 milyara ve yıkılması kesin olan bir yerde su kenarında yapılmışsa ben GAP idaresinin bu tür bir çalışmasına anlam veremiyorum. Onun içinde bu taslakların, projelerinde ciddiyetini burada tartışırım. Çünkü şu anda toplantıya katılımlardan da kimsenin buna inandığına ihtimal vermediği için bence katılım yok. Katılıma şöyle bir bakın: daire müdürleri ile birlikte 25 tane katılımcı var. Buraya yüzlerce insanın gelip görüş bildirilmesi ve kendi sorunlarını gündeme getirmesi gerekirdi, ama herhalde onlarda benim gibi sa- zı şeylere inanmadıkların dolayı gelmediler. Yalnız biz Basın olarak buraya gelmek lüzumunu

---

hissettik. Hepinize teşekkür ediyorum, inşallah yine de hayırlı olur diyorum.

Haşim ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz, tabi siz konuşmalarınız da GAP Bölge İdaresini eleştirin o yöndeki görüşlerin de elbette dikkate alınacak. Ama biz bunları sizlere getirmesek, tartışmasak siz bunları kendi aralarınız da konuşacaksınız. Bunlar bir fırsat, bunlara dikkat ettiriyorsunuz. Bizlerde ki biz o konulardan sorumlu bir grup değiliz. Biz plandan sorumluyuz, yani hazırlamaktan sorumluyuz bizde idareye bu görüşlerinizi eleştirilerinizi elbette ki iletacağız. Ama o sizin söylediğiniz ikinci konuya pek de katılmak istemiyorum çünkü bütün ülkeler bu süreçten geçti. Yani kalkınmayı planlı bir biçimde yapmak, kaynakları en uygun yerlerde, en uygun şekilde kullanma olanağını sağlayacak size. Plan artık dünyada kabul edilmeyen bir plan değildir, sözü geçerli değil. Her şeyi yani her faaliyeti yapmadan evvel sizin planlamanız gerekiyor. Yani siz aile resi olarak evinizde ki bir faaliyeti bile planlıyorsunuz, sabahleyin evden çıkıp işe giderken bile kendinizi planlıyorsunuz. Plan bütün eylemlerin öncesinde sizin düşünmeniz gereken ve bu eylemleri finansman boyutunda, zaman boyutunda, mekan boyutunda değerlendiren ve ona göre de biçimlendiren bir mekanizmadır. Şimdi biz sizin karşınıza planı anlatmaya geliyoruz. Bir zamanlar biliyorsunuz Türkiye kalkınma planlamasına geçtiği zaman demişti ki biz plan değil pilav istiyoruz. Tabi pilav plandan sonra gelecek. Eğer iyi planlama yaparsak arkasından sizin istediğiniz faaliyetler ortaya çıkar ama iyi planlama yapamazsak bunlar gelmez. Şunu da söylemeliyim: Türkiye bölgesel kalkınma planlamasında çok derin bir geçmişe sahip değil. Türkiye 1961 yılında anayasa ile planlı kalkınma modeline girişti. Ama bu merkezi planlamaydı ve bu merkezi planlamadan bölgelerin potansiyeline uygun kalkınma modeli geliştirilebildi mi? geliştirilemedi. Bölgeler arası gelişmiş farkları 1960 dan bu yana eğer düşünürseniz kaldırılmadı. İşte burada biz iddialı bir iş için karşınıza geldik. Bu tamamıyla kendi sizlerden çıkmış danışmanların, uzmanların yani yerli uzmanların emeği olan bir çalışmadır. Bunu idare şöyle yapabirdi; Dünya Bankasına verebilirdi veya başka bir kuruluşa verebilirdi ve o kuruluş bunu hazırlardı, planlardı ki 1989 master planını bizim yerli uzmanlar hazırlamadı, onu yabancı uzmanlar hazırladı. Şimdi bizim aramızda bir tane yabancı uzman yok. Bizim uzmanlarımız sizlersiniz, sizler söyleyeceksiniz. Bizler ona göre şekil vereceğiz ve karşınıza belli bir süreçten sonra bu faaliyetler demeti ile geleceğiz. İşte o zaman pilav da olacak başka şeylerde olacak yani bu süreci atlamak mümkün değil. Şimdi Devlet Planlama Teşkilatı toplantılar yaptı. Devlet Planlama Teşkilatı sekizinci beş yıllık kalkınma planını uygulamaya başlıyor. 2023 yılı Cumhuriyetimizin 100 ncü kuruluş yıl dönümüne hedeflenip oraya dönük uzun vadeli stratejiler belirledi. Bunlar bölgesel planları da içerecek diye ayrı bir bölüm ihtiva ediyor. Yani artık bütün dünyada kabul edilen bir şey merkezi planlama ile bölgesel planlama örtüşmüyor. Yani merkezi planlama faaliyetleri bölgesel kalkınmayı da otomatik olarak sağlayamıyor. Bunun için bölgesel planlar bugün herkesin gündeminde. Bu konuya örnek olarak gösterebileceğim İtalya var. Güney İtalya Kuzey İtalya'dan gelişmişlik açısından daha geride olan bir yöre idi. Bununla ilgili olarak bir bölge planı

hazırladı ve bir Bakanlık kurdu. O Bakanlığın gündeminde sizlerin söylediğiniz yani Sayın defterdarın söylediği nitelikte personelin yöreye çekzbedilmesi dahil yerel güçlerin harekete geçirilmesi, kaynakların değerlendirilmesi ve bunun gibi sizin söylediğiniz çok önemli konular, bölgesel kalkınmaya hitap eden şeyler, faaliyetler işte o planda yer aldı. Ve bugün gidin İtalya'ya ben daha öncesini de biliyorum gidin görün, kuzey ile güney arasındaki fark yavaş yavaş azalıyor. Devlet orada etkinliğini alt yapıda gösterdi. Çok muazzam bir karayolu network ağı kuruldu. Ama siz Güney İtalya'ya gittiğiniz zaman karayollarında geçişte ödediğiniz ücret olarak düşünürseniz Kuzey İtalya nazaran üç katını ödüyorsunuz. Böyle bir de şey var elde edilen kaynaklarda (Güney İtalya Bakanlığı Mezoconon denilen bir şeydir) Bakanlık kanalı ile bölgeye akıtılıyor. Şimdi dolayısı ile bölgesel kalkınma bugünlerde uluslararası camiada da çok benimsenen kalkınma yaklaşımıdır. Onu bir tarafa bırakmayız, planlamayı hiç bırakamayız. O bakımdan gelin biz bu çalışmamızı birazcık küçük görmeyelim, bu önemli bir çalışmadır. Burada size somut şeyler verilmediği için belki dikkatinizi çok fazla çekmiyor tabii söylendi katılımı ilgililer olarak bizden kaynaklanan sorunlar var. Onlardan dolayı pek de fazla ilgi çekemedik ama bu sürecin bir noktasıdır, bundan sonra bunlar devam edecek bunlar bize dersler verecek, dersler aldıkça biz biraz daha fazla katılımlı istediğimiz düzeyde katılımlı toplantılarda yapacağız. İsterseniz biz tartışmaya devam edelim, siz söz istemiştiniz herhalde, başka söz isteyen. O zaman bizim arkadaşlarımız dan konuşmak isteyen söz almak isteyen varsa, buyurun hocam. Hocamız daha önce Veteriner Fakültesi Dekanlığı yapmış, hayvancılık konusunda, hayvan sağlığı konusu dahil Türkiye'de saygın bir kişiliktir, aramızda olması da bizim için bir kazançtır.

Prof. Dr. Hazım GÖKÇEN- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu)

Teşekkür ederim iltifatınıza, Sayın Vali Yardımcımız, Sayın Başkan çok değerli arkadaşlar. Aşlında biz dinlemeye gelmiştik ama hem konuşmacıların olmayışı hem de Tarım İl Müdürümüzle arada yaptığımız konuşmalarda hayvancılık konusunu biraz açmak için söz aldım, tekrar hepinize saygılar sunuyorum.

Sanıyorum bir yanlış yapıyoruz devlet olarak, ille de Güney Doğu Anadolu Bölgesine, Doğu Anadolu Bölgesine planlarla sanayi getirmeye çalışıyoruz ama bir türlü olmuyor. Şimdi sanayi odası meclis başkanımıza sordum. Acaba Batman bakımından gelişmiş bir bölgemidir diye, hayır dedi. Nitekim bu yöreye ilk kez geliyorum, Diyarbakır'dan Batman'a minibüsle gelirken hiç fabrika görmedim ama bir sürü sığır gördüm, bir sürü koyun gördüm. Hem de şarampolde otlayan, anızlarda otlayan hatta cadde ara revüjde bir tane sanıyorum inekti oraya ortaya çim ekmişler, bir de tel örgü yapmışlar o tel örgülerden başını uzatıp o çimleri yemeye çalışıyordu ve yıllardan beri bu bölgeler hep hayvancılığın geliştiği bölgeler. Yani bu yörenin halkı hayvancılığa yatkın halk bu yörenin gerçekten hayvancılık bakımından çok değerli yerli genotikleri yerli ırkları var. Örneğin, Güney Doğu Anadolu kırmızısı sığır ırkı var, ivesi var, koyun ırkı var, İsrail ivesi koyun ırkını, Güney Doğu Anadolu kırmızısı sığır ırkını ki buranın özelliklerine uygun. İsrail'e götürdü ve dünyanın en gelişmiş sütçü koyun ve sığır ırkları haline getirildi. Yani bugün

avasi diye bütün dünyanın tanıdığı sütçü koyun ırkı işte bu bizim gördüğümüz ivesi koyunundan köken almıştır. Nitekim biz ivesi diyoruz onlar avasi diyor. Yine o İsrail hoçlaynı dediğimiz dünyanın en meşhur, en sütçü ırklarından bir tanesinin kökeninde bizim Güney Doğu Anadolu kırmızısı dediğimiz bu bizim kırmızı sığırımız var. Halep sığırı işte Kilis sığırı dediğimiz tür. Bu yüzden yapılan yanlış bence. Hükümetler işte buralara sürekli teşvikler uyguluyorlar. Sizden sosyal güvenlik için bir prim almayacağız diyorlar, bir takım elektriğinizi ucuz vereceğiz, size parasız arsa vereceğiz diyorlar. Fakat bir türlü buraya sanayi gelmiyor işte canlı örneği de burada, sanayi odası da bunu söylüyor. O halde burada hayvancılığı geliştirmemiz lazım. Eğer teşvikler uygulayacaksak, paralar akıtacaksak bunu hayvancılığa akıtmamız lazım. Yani bugün sadece hayvancılıktan Fransa, ulusal gelirinin bilmiyorum ama önemli bir kısmını peynir ihracatından sağlıyor. Dünyanın her tarafına kaç çeşit peyniri ihraç ediyor. Hatta bunlar bizim köylerde, marketlerde gördüğümüz peynir çeşitleri. Hep Fransa'dan geliyor. Şimdi Fransa kötümü yapıyor. Danimarka, İsviçre öyle, yani o açıdan doğal koşulların elverdiği belli bölgelerde ille de buralara sanayi yerleşsin demek olmuyor. Sanayici gelmiyor, işte terörden gelmiyor, başka nedenlerden dolayı gelmiyor, tüketim alanlarına uzaklığından dolayı gelmiyor. O halde buranın yapısı hayvancılığa elverişli ise, burada hayvancılığı geliştirelim ve burası bir hayvansal üretim merkezi olsun. Bence en önemlisi bu, daha önce bilmiyordum ben şimdi gördüm. Yani petrol olmasa burada Batman diye bir şey yoktu petrol girmeden Batman'ın köy olduğunu okumuştum. Batman şimdi petrol yüzünden neredeyse 300 bin nüfuslu bir metropol haline geldi. Yani bu yörenin özelliği petrol. Hayvancılık var, doğal kaynakları var bunları geliştirmemiz lazım diye düşünüyorum. Şimdi gerek Sayın Vali Yardımcısı, gerek Sayın Öğüt gerekse hocamız insan faktörü yani insan merkezli bir kalkınmadan söz ettiler. İşte bizde hayvancılığa buradan girecek olursak; bir kere insanın refah içerisinde daha mutlu, daha iyi koşullarda yaşamasını istiyoruz. Şimdi bunun için de bunun gelirini artırmamız lazım. Eğer insanın bireysel olarak gelirini artırırsak bunlar toplanacak ulusal gelir artacak. Gelir artan insan ticarete başlayacaklar bir takım mallar alacaklar buda Türkiye'de ticareti geliştirecek ve bunun prodüksiyonu çok geniş boyutlara varacak onu uzatmak istemiyorum. Şimdi burada hayvancılığı alırsak; sayın il müdürümüzle görüştüm. Gelirken baktım, hep yerli ırk. Şimdi rakamlara baktım. 30 bin tane yerli sığırımız var, 1830 tane melez sığırımız. 691 tane ilçeleri ile beraber Batman'da kültür ırkı sığırımız var, yani Hoclayn dediğimiz veya da montofon dediğimiz şimdi koyunlara baktım. Düşük verimli ırklar. Hayvansal üretim yetersiz. Nitekim Sütak diye bir fabrikanın Batman'da bulunduğunu öğrendim. Ve bu fabrikanın Batman'dan değil de başka yerlerden süt aldığını öğrendim ve çok acı bir şey. Nedenini sorduğumda işte hayvansal üretim yetersiz ve verimi düşük olduğu için buranın sütü fabrikaya yetmiyor. Dolayısı ile fabrika başka yerlere gitmek zorunda. Bakın Pazar var. Sonra sordum acaba halkta böyle bir potansiyel var mı, burada hayvancılığı geliştirmek için çaba göstersek halk buna katılır mı?, var dedi gerçekten de böyle bir potansiyelin olduğunu söyledi. Baktığımız zaman hayvanların verimsiz, düşük kaliteli ırklardan oluştuğunu görüyoruz. Şimdi bizim mutlaka hayvansal üretimi artırmamız gerekir. Hayvansal üretimi artırdığımız zaman; işte insanların eline daha çok para geçecek, Ulusal gelir artacak. İşte ticaret gelişecek.

Şimdi hayvansal üretimi arttırmamızın da üç yolu var. Bir tanesi hayvan ırklarının bizim genetik dediğimiz irsi özelliklerini arttırmamız lazım bunun içinde suni tohumlamayı burada geliştirmemiz gerekir. Şimdi Sayın Tarım İl Müdürümüze sordum, "bölgede daha yeni başladık tohumlamaya yani merkezde yeni başladık" dedi. Orada serbest veteriner hekimler tohumlama yapıyor mu hayır yapmıyor. Yani demek ki devlet olarak yetkili bir tohumlama yapmıyoruz bunu da yapmadığımız da yani ben burada arkadaşlara hata bulmuyorum. Devletin organizasyonu ve yıllardan beri uyguladığı sistem çok yanlış. Burada melez sayısının ve kültür ırklı hayvan sayısının az olması yeterli bir suni tohumlama yapılmadığını gösteriyor. O halde bizim burada ki mutlaka bu planda biz bunlara ilgili modelleri ürettik, üreteceğiz ve yazacağız. Mutlaka etkili bir suni tohumlamanın sivil katılımlı bir suni tohumlamanın geliştirilmesi birinci öncelik.

İkincisi: hayvansal üretimin artırılması için hayvanın iyi beslenmesi lazım. Bunun için de kaba yem gerekiyor. Meraya sordum 300 bin dönüm mera alanımıza başka tecavüzler oldu diyor. Ve mera alanlarının yetersizliğinden ve kalitesinin düşük olduğundan bahsediyor Sayın İl Müdürümüz. Fakat beni sevindiren bir şey söyledi, 550 dekarın üzerinde silaj mısır üretiminin yapıldığına çok sevindim. Dünyanın her yerinde hayvansal üretimin artırılması hayvanların beslenmesinde silaj dediğimiz yani bizim turşu olarak nitelediğimiz bir takım yeşil bitkileri, yem bitkilerini işte bir yerde sıkıştırıp onların daha lezzetli hale dönüşmesini ve bunları kışın hayvanlara yedirmek olarak tarif edebiliriz. Silaj üretimini mutlaka arttırmamız gerekir yani burada madem ki oluyor bu 500 dekar çok önemli bir başlangıç onun için mutlaka silaj üretimini arttırmamız lazım. Bunun için de mısır tohumunu özel idare veriyor silaj makinesini devlet sağlıyor ama mısır ekimi yemlik mısır ekimi için bir alet gerekiyor. Onu bulamıyoruz diyor yani bir zincirin bir parçası kopuk.

Üçüncüsü de hayvan hastalıklarının mutlaka bu bölgede önlememiz gerekir. Çünkü siz ne kadar da iyi kalite hayvanlar elde ederseniz edin, onları ne kadar iyi beslerseniz besleyin eğer onları hastalandırırsanız ondan verim alamazsınız. Örneğin Şap diye bir hastalık ver hepimiz biliyoruz. Şap hastalığı işte ağızda, tırnak aralarında bizim af dediğimiz aynı bu hani iç şehirde yaşayıp da bir tarlayı hadi ben şu şeyle belle belliyim insanların hemen daha yarım saat sonra ellerinde su dolu kesecikler çıkar ya öyle aftlar çıkıyor, onlar pathyor. Hayvan yem yiyemiyor merada ise merada otlamıyor, yürüyemiyor çünkü. Mutlaka şap başta olmak üzere ki burası hastalığa çok elverişli bir yer ama burası hayvan hareketleri az olduğu için hastalıkların fazla yaygın olmadığı bir yer. Tarım İl Müdürümüz ama yine de mutlaka hayvan hastalıkları ile etkili bir mücadelenin yapılması gerekiyor. Besicilik öldü diyor onu da şöyle söylüyor; İran'dan Van'a, Van'dan da Batman'a besiyeye alınan sığır geliyor ve bu da haksız rekabet yaratıyor. Onlar ucuz alıyorlar, pahalı alan insanlar ucuz alan insanlarla rekabet edemiyorlar. Bu da önemli bu kaçakçılığın önlenmesi lazım ve oradan hastalık da giriyor.

Yani özetleyecek olursam hayvanlarımızın irsi özelliklerini geliştirmek için mutlaka suni tohumlamayı etkili hale getirmemiz gerekiyor. Silaj üretimini mutlaka arttırmamız gerekiyor bunu

---

için modellerimiz var onları yazacağız. Üçüncüsü de hayvan hastalıklarını mutlaka önlememiz gerekiyor.

Bir de tabii şimdi şöyle bir şey söylenebilir verimi arttıracaktır, arttırdık diyelim ve her bir inegimiz kültür ırklı inek haline dönüştü ve yılda 6000-7000 litre süt üretir. Peki bu sütü ne yapacağız işte sanayi esas buraya bir takım ara mallar üreten sanayiler, işte bir takım makine üreten sanayiler değil de hayvansal ürünlere ve tarımsal ürünlere dayalı sanayileri kurmamız lazım. Buraya süt fabrikaları kurmamız lazım, buraya yem fabrikaları kurmamız lazım. Biz diğer sanayilerle burada hiçbir zaman istihdam sağlayamayız. Bugün baktığımız zaman yetersiz olan fabrikalarda şu anda çalışan işçi sayısı çok sınırlıdır. Ama hayvancılık bugün dünyada en çok fazla istihdam sağlandığı yerdir. Yani hayvancılığın en önemli özelliği geniş istihdam olanaklarını sağlayan bir sektördür. O bakımdan bizim mutlaka o arttırdığımız verimleri değerlendirme-
miz yani yarı mamul yada mamul hayvansal ürünler olarak bunları pazarlamamız için mutlaka buraya işte süt fabrikaları, sucuk, salam, sosis ve parça et üreticilik tesisler, deri fabrikaları yapmamız lazım ve bu şekilde buraları geliştirmemiz lazım. Amerika'da Sayın Öğütle görüştük. Ben de ayın ikisinden sonra gideceğim inşallah. Tamamen her yer mera ve hayvan dolu yani bizim de böyle bölgelerimizin olması gerekir. Bizim de hayvancılık yapılan hayvancılığın yoğun yapıldığı bölgelerimizin olması lazım. Güney Doğu, Doğu Anadolu'da bunun için biçilmiş kaftan. Hele GAP'la birlikte sulama olanakları artıp da yem bitkileri ekiminin filan artması durumunda bunun daha da kolay olacağını düşünüyorum. Biraz uzattığım için de hepinizden özür diliyorum, hepinize saygılar sunuyorum teşekkür ediyorum.

Haşim ÖÇÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederim, başka söz almak isteyen var mı efendim, buyurun Sayın Tarım İl Müdürümüz.

Erdal ÖZER- (Tarım İl Müdürü)

Başkanım bir konu hakkında düzeltme gereğini duydum. Şimdi suni tohumlama bizde bu yıl başlamış değil, bundan önceki yıllarda yapılıyordu. Sadece ilçelerimizde ki elemanlarımızın tohumlama hakkında bilgileri fazla olmadığından dolayı bu sene eğitim aldık. Merkezden ilçelere destekleme yapıyorduk. Şimdi ekiplerimizi ilin Sayın Valimizinde bize katkıları ile bütün ilçelerimizde ekip kurmuş durumdayız. Merkez ve ilçelerin tümünde suni tohumlama yapıyoruz.

Haşim ÖÇÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederiz bu açıklama için. Sanırım daha fazla söz almak isteyen yok biz esterseniz kısa bir değerlendirme yapalım ve toplantımızı kapayalım. Ben bu noktada Sayın Valimize söz vermek istiyorum. Buyurun efendim.

Ziver ÖZDEMİR- (Ticaret ve Sanayii Odası Meclis Başkanı)

Teşekkür ederim, her ne kadar arzulanan düzeyde katılım olmasa da bana göre çok değerli fikirler ortaya çıktı. Eleştirii düzeyinde de olsa bunlarda değerli katkılardır diye düşünüyorum.

Ben bölge ile ilgili olarak GAP projesinin önemini konuşmamda dile getirdim. Bu projenin önemi özellikle belki Batman için şu anda çok fazla hissedilmedi çünkü bu projenin ayağı daha yeni yeni kendini hissettirmeye başladı. İşte Batman barajının birinci bölümü bitti. İşte onun paralelinde yapılan sol sahil sulama önümüzdeki bir iki yıl içerisinde tamamlanacak. İşte Garzan barajının yapımı bugünlerde başlayacak işte yer seçimi çalışmaları falan var. Ben inanıyorum ki GAP bölgesi nasıl bugün başta İsrail olmak üzere komşularımızın dikkatini çekiyorsa, insanlar gelip oradan arazi alıp orada bir takım çalışmalar yapmaya başlamışlarsa Batman'da bundan nasibini alacaktır. Bu noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. İsrail hem bölgemize gösterdiği ilgi nedeni ile hem de özellikle tarım alanında gösterdiği tarım ve hayvancılık alanında gösterdiği örnek çalışmalar nedeni ile sadece Orta Doğu'da değil tüm dünyada örnek çalışmalar içerisinde olan bir ülke. Çölü cennete dönüştüren görenlerin anlattığı kadar ile söylüyorum ve bu yaptıklarını da dünyaya cömertçe anlatan, gösteren hatta eğitmek için insan isteyen, uzman isteyen bir ülke. O yüzden İsrail'den örnek alacağımız çok şey var. Ve bölgenin de cazibe merkezi olmaya başladığını Batman'da içinde söylüyorum bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Geçtiğimiz ay Ankara'da bir toplantıya katıldım, özel teşebbüsün girişimi ile bölgeye hitap edecek ve hocam yakından bilir Amerika'da ve dünyanın çeşitli ülkelerinde örneği bulunan ihtisas merkezi niteliğinde tekno park. Bunun için devletten hiçbir şey istemiyor. İsmine de vermekte risk görmüyorum Alarko Holdingin önderliğinde böyle bir çalışma başlatıldı. Fizibilite çalışmaları tamamlanmak üzere ve GAP bölgesine böyle bir çalışma var. Bunun anlamı şu; burada Türkiye'de hem özel sektörün hem devletin ihmal ettiği araştırma geliştirme faaliyetleri yapılacak. Burada örnek üretim çalışmaları yapılacak, ihtisas çalışmaları yapılacak, çiftçilere teknik danışmanlık hizmeti verilecek, yeni ürün denemeleri yapılacak. Aynı zamanda üreticilerin pazarla bağlantılarının sağlanacağı yeni organizasyonlar geliştirilecek. Bu orada ifade edildiği kadarı ile 25 milyon metre karelik alanda kurulacak tabiri caizse 300-500 bin kişinin istihdam edileceği, çalışacağı ve bunların aileleri beraber düşünüldüğü zaman belki 1 milyona yakın insanın iskan edileceği bir uydu kent yaratılacak ve bu da çok kısa bir zaman içerisinde gerçekleşir diye umut ediyorum. Batman'da eksik bir olan bir şey, belki bugüne kadar Batman'ın sorunları güvenlik olarak dile getirildiği için yeni yeni Batman etrafına bakıp sorunlarını keşfetmeye başladı. Batman 300 bin civarında merkez nüfusu ile büyüyen bir dev. Her ne kadar gazeteci arkadaşımız büyük bir köy kent dese de bunun farkında olmamız lazım. Sanayinin gelişmemişliği ortada. Bunun için son aşamasına gelen organize sanayi bölgesinin bir an önce tamamlanması ve yeni ihtisas sanayi bölgelerinin kurulma çalışmalarının başlatılması gerekiyor. Bunun için de dışarıdan sanayicilerin iştahını kabartacak ve yerli yatırımcıların, müteşebbislerin de yatırımlarını teşvik edecek yeni teşvik önlemlerine ihtiyaç var. Bugün uygulanan bölgede de uygulanan 4325 yasa kap-

samında ki teşvikler kalkınmada öncelikli tüm yörelerde uygulanıyor. Eğer bu bölgenin farklı bir şekilde kalkınması isteniyorsa bana göre çok daha özel önlemlere ağırlık verilmeli, kötü örnekler ölçü kabul edilmemelidir. Başarısızlıklar insanları ve devleti yıldırmamalı, kısacası devlet bölgeye biraz daha cömert davranmalı diye düşünüyorum. Biraz belki uzatıyorum. Bu projelerle ilgili olarak bu bir planlama çalışmasının bilgilendirme çalışması bundan fırsat bularak, ben aramızda basın mensubu olarak iki kişi var. Yerel basından bir arkadaşımız var.

Ziraat odalarının iş birliği ile Alman GTZ firmasının sponsorluğunda bir çalışma başlatılıyor Batman'da. Dün görüşmelerini yaptık. Bir anket çalışması ile başlayacak olan Tarım müdürümüzün de bilgisi var. Örnek çiftçi projesi. Bu kapsamda bir takım anketler yapılacak, potansiyeller belirlenecek, köylerin ağırlıklı olarak hangi alanda ihtisaslaşabilecekleri tespit edilecek ve kamu ile çiftçiler arasında, halk arasında köprü görevi görecektir sivil toplum girişiminin örneği olacak bir şekilde dernekleşmeye gidecek çiftçilerimize her an ulaşabilecekleri danışmanlık hizmetleri verecek örgütlenmenin de temelleri atılıyor. Pilot bölge olarak seçtiğimiz bazı köylerde, ilçe merkezlerinde uzman ekipler bugünden itibaren çalışmaya başladılar bunu da bilgilerinize sunmak istedim. GAP projesi sulama amaçlı geliştirilmesi rağmen farklı alanlara giren bir projedir dedik. Sulama ile ilgili özellikle Batman için söylüyorum. Batman'da aklımıza ilk gelen şey tütün ve pamuk sulamanın yaygınlaşması neticesinde pamuk ve tütün dışında daha ekonomik şeyler düşünmemiz gerekir. Yörelere bir takım geziler organize ederek Ziraat Odası temsilcimiz burada yok. Belki onun kulaklarını çınlatmamız lazım bu konuda bu örneklerin uygulandığı yörelere çiftçi gezileri düzenlemek sureti ile nelerin yapılabildiğinin göstermek gerekiyor.

Bizim insanımız duyduğuna değil gördüğüne inanıyor. Hepimizin huy olarak taşıdığı bir özellik bu. Siz bir neyi ne kadar anlatırsanız anlatın görmezse inandırıcılığı çok fazla olmuyor. O yüzden ürün desenin geliştirilmesi ile ilgili hepimize bir takım gayretler düşüyor. Bu amaçla belki tarım müdürlüğü olarak bizim şu anda mütavazi diyeceğimiz bir takım çalışmalarımız var. Seracılığımızı geliştirmeye çalışıyoruz. Fakat şu anda amatörcü yaptığımız bu çalışma daha yeni tekniklerin kullanılması sonucu ile profesyonel seracılığa bu işi bir geçim kaynağı bir hobi olarak değil de, bir geçim kaynağı olarak görmek isteyen insanların teşvik edilmesi sonucu ile yeni Pazar olanaklarının da sağlanması kaydı ile geliştirilmesi gereken bir sektör diye düşünüyorum.

Çok önemli bir nokta da özellikle tarımsal alanda bu belki sanayide de var, ticaretle de var. Ama özellikle tarımda geleneksel üretim anlayışlarının, geleneksel üretim tekniklerinin gözden geçirilmesi gerekliliğine inanıyorum. Eğer teknolojiyi benimsiyorsak, teknolojik gelişmeyi benimsiyorsak bunları kulak asmamız gerekiyor. Kara düzen anamızdan, babamızdan, atamızdan gördüğümüz teknikleri tamamı ile benimseyip biz bunu gördük böyle devam ederiz mantığını bir kenara bırakalım. İnsanımızın bilgiye, bilgiyi kullanmaya ihtiyacı var diye düşünüyorum. Bu alanda da bu organizasyonların insanın buna ihtiyacı olması halinde kendiliğinden gelişeceğini düşünüyorum.

Son olarak bölgenin en önemli el atması gereken özellikle Batman için ifade etmek gerekirse en önemli el atması gereken konu ise ağaçlandırma çalışmaları ve ormancılığın geliştirilmesi, ağaç olmadan ormancılık olmayacağına göre öncelikle ağaçlandırma çalışmalarını ağırlık verilmesi, bu devletin öncülüğü ile olabilecek bir şey değil. Çünkü ağaç sevgi ile büyür, ormanlarda her zaman rastladığımız bir tabeladır bu, bu sevginin geliştirilmesinin sureti ile özel girişimcilerin gene teşvik kapsamında hazine arazisi tahsis edilmesi sureti ile olabilir. Özel ormancılık kanunu var bu konuda o yöntem olabilir, kendi arazilerinde bunu geliştirmek sureti olabilir. Ama bir şekilde bu konuda çalışmaların başlaması lazım, devlet olarak da özellikle ağaçlandırma çalışmaları için bir ağaçlandırma genel müdürlüğünün şefliğinin burada mutlaka kurulması lazım. Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Haşım ÖÇÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Çok teşekkür ederiz, Sayın Valim, Sayın Hocam tek cümle ile bugünün analizini yapar mısınız.

Ahmet SALTİK- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Sosyal Planlama Grup Yöneticisi)

Benim değerlendirmem şu doğrultuda olacak GAP bölgesi 15 yıl içerisinde özellikle çok yıpırandı. Yani üretim düştü, geleneksel yapılar zorlandı ve ister istemez topluluk içerisinde bir güvensizlik, kamu ile halk arasında eskisine oranla bir güvensizlik ortamı yeşerdi. Bu tabii geleceği planlarken önümüzdeki en önemli engellerden biri olarak görülüyor. Katılım zor bir iş, katılım bir özel çaba istiyor, yani demokrasi çok zor bir iş. Biz bu bölgede de daha çok emirlere itaat etmeyi öğrendiğimiz için yani ailede bize emir veriyorlar bizde yerine getiriyoruz. Okul da hocalarımız bize emir veriyor onları yerine getiriyoruz, kurumlarda genellikle emir komuta zinciri gidiyor. Hele bu son 10-15 günde de daha çok askerleşmede başlayınca ister istemez katılımcı planlamaya geçiş merkezi planlamadan bazı güçlüklerle karşılaşılıyor. Fakat bu doğal sonuç olarak değerlendirilmeli. Adım adım yavaş yavaş bilgili ve bilinçli bir şekilde geçmişten ders alarak geleceği planlamamız gerekir. Bunu söyledikten sonra bir de öz eleştiri yapmak istiyorum. Yani halka gelin katılın demekle halkı bir yere getirmeniz zor. Genellikle bu bölgede yani katılanlar Sayın Vali'min de söylediği gibi daha çok kamu yöneticileri oluyor, kamuda görevliler oluyor. Belki de bizim halkın ayağına gitmemiz gerekiyor belki de değince de orada yeni sınıflamalara gitmemiz gerekiyor. Belki tarımla uğraşanlar, küçük çiftçiler, işsiz gençler, kadınlar yani bunlara gitmemiz gerekiyor. Yahni mutlaka gelin sizde katılın demek yerine bu bir öz eleştiridir belki de bundan sonra Haşım Bey'le de arada konuştuğumuz gibi belki de bunları yapmamız lazım. Benim inancım o ki yani bu bölgede doğal ve insan kaynakları oldukça zengin ve değerlendirilebilir bir potansiyel niteliği taşıyor. Bu bölgenin insanları son derece zeki, bu bölgedeki kaynaklarımız ve kültürel değerlerimiz son derece zengin. Bu bence bir şanstır ama konjonktürel durum

---

katılımcı planlamanın önüne bazı engeller ortaya koyulabilir. Bunları da zaman içerisinde aşıcağımıza inanıyorum, bu şekilde bir planlama değerlendirmesinde sonra genel bir değerlendirme yapmak sureti ile teşekkür ederim.

Haşım ÖĞÜT- (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ve Tarım Grubu Yöneticisi)

Teşekkür ederim, bu şekilde toplantımızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Ben izninizle birkaç tespitini sizinle paylaşmak istiyorum. Söylenildiği gibi katılım daha çok kamu kuruluşlarının temsilcileri düzeyinde oldu. Aslında onlarda bizim hedef gruplarımız içerisinde yer alıyor. O bakımdan onları katkıları da bizi ışık tutucu mahiyette oldu. Bunu bir olumlu katkı olarak değerlendiriyoruz. Bu arada sivil toplum örgütlerinden, muhtarlardan çok da fazla katılım olmadı ama işte sanayicilerden bir muhtarımız konuştu ve gayet samimi bir biçimde düşüncelerini bize izah ettiler. Ve bunlarda bize ışık tuttu. Tabi bir hocamın dediği gibi ,öz eleştirimizi de yapmamız lazım, biz size belgeyi iletmede etkili bir aracı kullanamamışız burada Sayın Valim ve Sayın Vali yardımcımızla yaptığımız değerlendirmelerde o araçların yanında bir de vilayet makamında bir koordinasyon ünitesi gibi bir üniteyi harekete geçirmenin çok yararlı olacağına inanıyoruz. Vilayet makamının aslında bu plana ve ildeki kalkınma faaliyetlerine büyük ilgisi var. O bizi bu yönde gerçekten de güçlendiriyor, ümitlendiriyor o bakımdan bu yolları da kullanacağız.

Toplantılarımızı genel mahiyetten birazcık alt sektörler veya konular bazına indirgememiz gerekiyor. Bundan sonra ki aşamalarda Sayın Vali yardımcımızın belirttiği gibi bir önder çiftçi projesi modelinin üretilmesi için ziraat odaları birliği ile bir görüşme yaptık. Bunlar bu çalışmayı başlattılar, daha önce değindiğim diğer konular var. Kurumlar bazında görevlendirmelilerle bazı sonuçlar, bazı modeller önümüze gelecek , işte bunları bir bölgesel ve il düzeyinde yapılacak daha çok o konu ile ilgili kesimlerin yapacağı toplantılarda değerlendireceğiz. Onlarda tabi bu odak grup toplantıları dediğimiz konu spesifik, konu bazında düzenlenecek toplantıları birer örnek teşkil edecek. Biz bu süreci hep katılımcı araçlı katılımçılık amacına götürecek araçlarla değerlendireceğiz ve sizlerin görüşlerini her aşamada almaya çalışacağız. Daha önce belirttiğimiz gibi bizde ki kitapçıkta yer alan amaçlar seti ile ilgili görüşlerinizi bize bu toplantıda belki bildirmediğiniz belki ama ileride mutlaka bildiriniz. Bu toplantıya bu belgeyi toplantıya katılmayanlara lütfen siz iletiniz onlarda aynı şekilde görüşlerini iletinler. Bunu sizden rica ediyoruz, ayrıca bir web sayfasının açıldığından sadece bu plan çalışması ile ilgili web sayfasının açıldığından bahsettik. Olanakları olanlar için onu da kullanmalarını öneriyoruz. Dolayısı ile bir aşamayı sizlerin katkısı ile aştık, ama bize buradan gelen sonuçlardan eğer sıralarsak 16 amaçla ilgili olarak. En önemli öncelikle konulardan bir tanesi işsizlik, istihdam sorunu bir başka konu eğitim konusu Diyarbakır'da yaptığımız bir toplantıda geçen hafta yaptığımız toplantıda çoğunluğu dile getirdiği konu eğitimdi. Yani planın kalkınmanın odağında eğer insan varsa o insanın güçlendirilmesi gerekir, güçlendirilmek için de birinci yol eğitimidir. Sadece temel eğitim değil bir de mesleki eğitim mutlaka burada yer almalıdır. Her kesim için bunları bize hep söylediler. Sağlık

---

konusu çok önemli bir konuydu orada gündeme getirildi. Bunu genel bağlamda aslında sizlerde söylediniz, temel kamu hizmetleri ve bunlarla ilgili alt yapıyı özellikle kentler için bunlar son derece acil olduğunu söylediniz. Tabi buna bağlantılı olarak bir sulama potansiyelini dikkate aldığımız da sulama projelerinin mutlaka tamamlanması gerekiyor. Ve ona bağlantılı olarak doğal kaynaklarımızın da korunması gerekiyor. Çukurova bölgesinde ki sulama projemiz bugün öyle bir noktaya geldi ki artık taban suyu çok yüksek. Doğal kaynakların kaybolma gibi bir tehlike boyutu ortaya çıktı. İşte bunu biz bu çalışma bu plan içerisinde baştan ele alıp doğal kaynakları korumak ve zenginleştirmek, geliştirmek, insanın gelecekte ki jenerasyonları için bunları korumak, yaşatmak yine bizim amacımız olacak. Bunlar gündeme getirildi dolayısı ile burada saydığım ve saymadığım bizim amaçlarla ilgili aslında sizin vurgularınız gerçekten önemli idi bunları not ettik ve dikkate alacağız. Bu nokta da ben size Sayın Vali Yardımcımız başta olmak üzere hepinize bu çalışmamıza yaptığınız katkılardan dolayı çok teşekkür ediyorum. Ve bu katkılarınız ileride de devamını diliyorum, teşekkür ederim, iyi akşamlar.

BATMAN KATILIMCI LİSTESİ

ADI SOYADI	KURUM	BATMAN	TEL
A. KADIR BİR	İL MÜFTÜSÜ	BATMAN	(488) 2132795
A.AZİZ TEYMUR	TEDAŞ MUHASİBE MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139073
A.VAHAP KUSEN	HASANKEYF BELEDİYE BAŞKANI	HASANKEYF/BATMAN	(488) 3812001
AHMET BULDUK	TURİZM İL MÜDÜRÜ	DIYARBAKIR	(412) 2120718
AHMET SALTİK	GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ KALKINMA PLANI	ANKARA	(312) 4405210
AHMET TÜRKER	METEOROLOJİ MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2132773
AYCAN ÖZER	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2146250
AYŞEGÜL FİĞLALİ	İKTİSADİ PLANLAMA GRUBU UZMANI	ANKARA	(312) 4405210
BEHİÇET KAVŞUT	TEDAŞ MÖESSESE MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2133240
DOÇ. DR. AHMET SALTİK	SOSYAL PLANLAMA GRUP YÖNETİCİSİ	ANKARA	(312) 4405210
ERDAL ÖZER	TARIM İL MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139130
ERDOĞAN ŞİMŞEKÖĞLÜ	TÜRKİYE PETROLLERİ A.O. BÖLGE MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2132710
ERSEL GÖZÜOĞLU	İL İDARE KURULU MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2137922
FAYSAL KARTAL	MAHALLİ İDARE MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139396
PETHULLAH EKMEN	BATMAN SÖZ GAZETESİ	BATMAN	(488)
GÖNEŞ ERDOĞAN	UZMAN	ANKARA	(312) 4405210
HALİL EREN	GENÇLİK VE SPOR İL MÜDÜRLÜĞÜ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2139147
HAŞİM ÖÇET	KIRSAL KALKINMA VE TARIM GRUP YÖNETİCİSİ	ANKARA	(312) 4405210
HİLMİ HARMAN	BOTAŞ TERMINAL ŞEPLİĞİ	BATMAN	(488) 2132796
İDRİS SEVEN	SOSYAL HİZMET İL MÜDÜR VEKİLİ	BATMAN	(488) 2131645
İSMET HAZARDAĞLI		ANKARA	(312)
İZZET KONAK	S.S.K. BATMAN SİGORTA MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139181
İZZETTİN SIRACAOĞLU	VALİLİK BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2128893
MEHMET SEVGİLİ	BAĞ KUR İL MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139005
MEHMET YILDIRIR	GAP BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ZİRAAT MÜHENDİSİ	ŞANLIURFA	(414)
MUSTAFA İŞİK	MALİYE DEPTARDARI	BATMAN	(488) 2132781
NURETTİN DEĞER	İŞ VE İŞÇİ BULAMA KURUMU ŞÖBE MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2139183
OSMAN SEVER	KÖY VE MAHALLE MUHTARLARI DERNEĞİ BAŞKANI	BATMAN	(488) 2135931
Prof. Dr. HAZİM GÖKÇEN	VETERİNER FAK. ESKİ DEKANI		
REZZAN ERGENÇ	ÇEVRE VE ALTYAPI GRUBU UZMANI	ANKARA	(312) 4405210
SABRİ BİLGE	VALİLİK İL YAZI İŞLERİ	BATMAN	(488) 2131752
ŞEHİMUZ KARTAL	İL KÜLTÜR MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2139083
ŞEHİMUZ KÖRKÜT	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRLÜĞÜ MÜDÜR YARDIMCISI	BATMAN	(488) 2139024
TAHRİR GÜN	BATMAN VALİLİĞİ	BATMAN	(488) 2136780
VEYSEL KARANI MERMER	İL NÜFUS İDARESİ	BATMAN	(488) 2134089
YAHYA HAZAR	TAPU MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2132788
YAHYA KAZIM KILLI	TEAŞ GRUP MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2150409
YAŞAR ÖGRÜ	PETROL OFİSİ A.Ş. BÖLGE MÜDÜRÜ	BATMAN	(488) 2121692
ZEKERİYE ALTUN	SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	BATMAN	(488) 2139247
ZİVER ÖZDEMİR	TİC. VE SANAYİ ODASI MECLİS BAŞKANI	BATMAN	(488)
	BATMAN VALİLİĞİ VALİ YARDIMCISI	BATMAN	(488)

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

ADRES : Willy Brandt Sokak, No: 5 06680 Çankaya - ANKARA - Tel: (0.312) 442 23 24 Fax: (0.312) 440 13 84
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ : Şanlıurfa Tüneli Çıkış Ağızı, P.K. 155 ŞANLIURFA - Tel: (0.414) 314 17 50 Fax: (0.414) 313 50 73
E-mail: gap-x@gap.gov.tr internet: www.gap.gov.tr

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI
PROJE EKİBİ
Cinnah Cad. No. 96/9
06550 Çankaya/ANKARA
Tel : (0.312) 440 52 10 • Fax : (0.312) 440 52 76
Internet : www.gapplan.org
e-mail : ozbilen@gap.gov.tr.